

**UNIVERSITATEA NAȚIONALĂ DE APĂRARE
„CAROL I”
Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate**

*dr. Constantin MOȘTOFLEI
dr. Alexandra SARCINSCHI*



**CONSECINȚE ALE IMPLEMENTĂRII
SCUTULUI ANTIRACHETĂ
ASUPRA CONCEPTULUI DE ECHILIBRU
DE PUTERE LA NIVEL GLOBAL**

**Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”
București - 2010**

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

MOȘTOFLEI, CONSTANTIN

**Consecințe ale implementării scutului antirachetă asupra
conceptului de echilibru de putere la nivel global / dr. Constantin
Moștofle, dr. Alexandra Sarcinschi. - București : Editura Universității
Naționale de Apărare “Carol I”, 2010**

Bibliogr.

ISBN 978-973-663-970-1

I. Sarcinschi, Alexandra

355(100)

**© Toate drepturile asupra prezentei ediții sunt rezervate
Universității Naționale de Apărare „Carol I”**

- *Lucrarea a fost discutată în ședința Consiliului Științific al CSSAS*
- *Responsabilitatea privind conținutul revine în totalitate autorilor*

ISBN 978-973-663-869-5



CUPRINS

Abstract.....	5
Capitolul 1 – Cadrul conceptual. Delimitări și semnificații.....	6
1.1. Securitate	6
1.2. Apărare	9
1.3. Siguranță	12
1.4. Arma nucleară	15
1.5. Rachete balistice	17
1.6. Apărare antirachetă	28
Capitolul 2 – Puterea și echilibrul de putere în sistemul de relații internaționale.....	33
2.1 Puterea și statul	33
2.2. Puterea statelor și ierarhizarea lor în sistemul internațional.....	34
2.3. Echilibrul sau balanța de putere	38
Capitolul 3 – Polarizarea puterilor și echilibrarea acestora.....	43
3.1. Marile puteri și statele mici	43
3.2. Securitate statelor mici și marile puteri	44
3.3. Puterile nucleare polarizatoare	46
Capitolul 4 – Scutul antirachetă	53
4.1. Evoluție	53
4.2. Perspective	56
Capitolul 5 – Determinări ale implementării scutului antirachetă european asupra relațiilor internaționale	58
5.1. Federația Rusă – SUA	58
5.2. Superputerile nucleare – celelalte puteri nucleare.....	62
5.3. Marele puteri - țările beneficiare	65
Concluzii	68
Bibliografie selectivă.....	71

Consequences of anti-missile shield implementation over the balance of power concept at global level

Summary

Introduction • Conceptual framework. Delimitations and significances * Security * Defence * Safety * Nuclear weapon * Ballistic missiles * Anti-missile defence • **Power and balance of power in the International Relations system** * Power and state * State power and states hierarchy in the international system * Equilibrium or balance of power • **Powers' polarization and their equilibration** * Big powers and small states * Small states security and big powers * Polaryzing nuclear powers • **Determinations of European anti-missile shield implementation over international relations** * Russian Federation – USA * Nuclear superpowers – the other nuclear powers * Big powers – beneficiary countries • **Conclusions • Bibliography.**

ABSTRACT

Anti-missile shield isn't a new subject on the International Relations' agenda but, barely in the last years, the discussions over it were updated and gain field being peculiarly related to the transformations undergone in the international security environment. Globalization smoothed the acces to technology, material and human resources allowing some state actors to develop ballistic and nuclear capacities considered risky for other states security.

The rising issue is the same for centuries: one national or international, individual or group actor's security can harm other's security. Therefore, we consider is needed to be analyzed the *anti-missile shield* concept corelated with the *equilibrium* or *balance of power* one at global and regional levels.

For our problematics approach submitted to the analysis we thought is needed to settle some theoretical aspects concerning the operating concepts and terms.

Also, in the revealed study we propose *three dimensions* for the problematics: *threats*, *sollution* and *colateral effects*. The first dimension regards threat identification and its elements. The second will consist on identifying the actors for whom the threat can be considered a risk/danger and the counteraction strategies. The third dimension of colateral effects will be dedicated to elements' impact analysis over the third parties involved as international organizations, states and populations.

Capitolul 1 CADRUL CONCEPTUAL. DELIMITĂRI ȘI SEMNIFICAȚII

În cadrul studiului nostru, ne-am propus ca, plecând de la o schemă conceptuală, constituită ca o sumă de concepte care, alături de teorii și de presupuneri ce interconectează conceptele, să ne permită să alegem și să aplicăm tehnici metodologice, să percepem și să înțelegem datele, să sugerăm ipoteze și să evaluăm datele disponibile privind implicațiile scutului antirachetă asupra echilibrului de putere la nivel global. Fiecare termen este abordat din două perspective: o delimitare conceptuală ce vizează eliminarea confuziilor care se fac remarcate în literatura de specialitate românească și nu numai, urmată de dezvoltarea semnificațiilor termenului definit în contextul specificității temei analizate.

Securitate, siguranță și apărare sunt trei termeni sinonimi în limba română, cărora specialiștii le atribuie sensuri care, cu toate nuanțările oferite, păstrează o anumită doză de ambiguitate. În ceea ce ne privește, considerăm că trebuie să facem distincție între securitate, siguranță și apărare

1.1. Securitate

A. Delimitare conceptuală

Securitatea este cea mai importantă dintre nevoile fundamentale ale omului. Ea reprezintă, la modul cel mai general, faptul de a fi la adăpost de orice pericol, coroborat și

cu existența unui sentiment de încredere și de liniște pe care îl dă cuiva absența oricărui pericol¹.

Securitatea este starea de conviețuire a membrilor unei colectivități și de funcționare a instituțiilor și sistemelor tehnice de importanță vitală, dispuse într-un spațiu strict delimitat, caracterizată de lipsa oricărei amenințări la adresa existenței lor normale.

Există două aspecte conceptuale esențiale: securitate **pentru cine și contra ce?**

Securitate pentru cine? Securitatea se asociază fie cu un individ, fie cu o colectivitate. Colectivitatea este definită, la rândul ei, de o serie de caracteristici printre care cea mai importantă este apartenența la un teritoriu, desemnat de locuință, localitate, județ (regiune), țară, grup de state aparținând unei uniuni formale, regiune geografică subcontinentală ori continentală și, în cele din urmă, la mapamond.

Subiectul securității se individualizează pe niveluri, în funcție de unele criterii definite de gradul de coagulare a colectivităților în structuri ce au drept referință organizarea statală sau organizarea societală.

Centrându-ne pe structura de tip statal, căreia i se asociază și caracteristica de național, se evidențiază două niveluri, corespunzător următoarelor tipuri de securitate: națională și internațională.

Securitatea națională se referă, de fapt, la securitatea statului ce cuprinde în interiorul limitelor sale teritoriale națiunea titulară, de realizarea și asigurarea ei fiind răspunzător statul respectiv.

Securitatea internațională se referă la grupuri de state aflate în relații de intercondiționare din perspectiva propriei lor securități. În funcție de natura legăturilor dintre state (relații inexistente, diplomatice, de alianță, de asociere etc.) se poate

¹ ***, *Dicționarul explicativ al limbii române (DEX'98)*, conform <http://www.webdex.ro/online/dictionar/securitate>.

vorbi despre o securitate colectivă – în cazul alianțelor politico-militare – sau despre complexul de securitate – acolo unde există un grup de state în care toți membrii grupului sunt puternic legați de ceilalți membri și, în același timp, ca membri ai grupului sunt legați, dar slab, de statele din afara acestui grup².

Tot mai mult se impune ideea că securitatea individului sau a colectivității din care face parte poate fi amenințată și fără a fi afectată major securitatea statului. De această dată subiectul securității este societatea, percepută tot pe niveluri, delimitate de gradul de integrare a indivizilor în colectivități cu caracteristici de identitate clar conturate. Este cazul colectivităților existente în interiorul teritoriului statului (minorități naționale, grupuri etnice aparținând chiar națiunii titulare și care conviețuiesc în același spațiu cu minorități naționale, imigranți etc.), dar și pe teritoriul mai multor state (regiuni transfrontaliere, uniuni interstatale de tipul trilateralelor ori instituționalizate, cum sunt Uniunea Europeană, Organizația pentru Securitate și Cooperare Europeană etc.)

A doua întrebare era: **securitate contra ce?**

Răspunsul general valabil este: împotriva *amenințărilor*. Mai exact sunt vizați purtătorii recunoscuți ai acestora. Dar, înainte de amenințări trebuie să se aibă în vedere *pericolele*, înaintea lor, pericolele posibile sau ceea ce numim *riscuri*.

În ultima vreme se consideră că securitatea se impune a fi asigurată și împotriva *provocărilor și vulnerabilităților*.

B. Semnificații

Din perspectiva realizării unui scut antirachetă, securitatea se asociază atât statelor și alianțelor statale, cât și populației și structurilor sale instituționale și tehnice care le asigură

² Hakan Wiberg, *Probleme de securitate ale națiunilor mici*, în *NATO: CE ESTE. CE VA FI * NOUA EUROPA ȘI SECURITATEA STATELOR MICI*, R.A. Monitorul Oficial, București, 1996, p. 164.

existența și funcționalitatea, dispuse pe un anumit teritoriu, împotriva oricăror factori care le-ar afecta starea de normalitate. Avem în vedere toate statele, indiferent de mărimea și puterea lor economică sau militară, considerate individual ori ca aparținând de o alianță politico-militară. Sunt vizate, de asemenea, din punct de vedere militar, trupele, cu armamentele și tehnica aferente, ale unui stat sau ale unei alianțe, dislocate pe teritoriile naționale, dar și cele care, pe timp de pace, sunt dislocate pe teritoriile altor țări ori în apele internaționale. Totodată, securitatea privește și locuitorii țărilor respective, în totalitate sau pe cei care trăiesc într-o anumită regiune geografică, dar și obiectivele de importanță strategică, politice, economice, militare, de infrastructură etc.

Scutul antirachetă se realizează, în primul rând, împotriva rachetelor balistice, pentru a contracara efectele distructive ale acestora, în zona de impact cu țintele vizate. De asemenea, se va avea în vedere și cazul interceptării și distrugerii rachetelor balistice pe traiectorie, iar componente ale acestora ar afecta teritoriile, cu populația și obiectivele aferente, ale altor state aflate între locul de lansare și locul de impact cu ținta preconizată.

1.2. Apărare

A. Delimitare conceptuală

Apărarea este acțiunea și rezultatul acesteia împotriva unei manifestări ostile. Aceste manifestări ostile, în fapt, amenințări, au, din punct de vedere acțional, un subiect (cel care generează și susține amenințarea) și un obiect (cel care este vizat și suportă amenințarea). Subliniem faptul că apărarea nu presupune, în mod obligatoriu, ca acțiunile ce le presupune să aibă caracter distructiv, așa cum și recurgerea la apărare trebuie să urmărească toate formele de manifestare a adversarului, până ce acesta devine inamic și apelează la amenințări bazate pe luptă armată.

Dicționarul explicativ al limbii române (DEX) definește *riscul* drept un *pericol posibil*, iar *pericolul* ca fiind o *amenințare*, dar și un *risc*. Se observă că este indusă o perspectivă tautologică și, chiar dacă în toate situațiile este evidențiată influența negativă asupra celui care reprezintă obiectul acțiunii, lipsește o diferențiere a termenilor pe baza relațiilor temporale ce pot exista între acesta și agentul (subiectul) acțiunii. Suntem de părere că, pe o scară a evoluției în timp, ordinea producerii este: *pericol posibil (risc)*; *pericol*; *amenințare*. În cazul pericolului posibil, între părțile implicate nu există relații strânse de determinare, ceea ce a impus ca, în limbaj diplomatic, să se vorbească despre riscuri și, mai nou, o manifestare concretă a relațiilor existente în mod real între state, alianțe și coaliții de state, între diferite sociogrupuri din interiorul lor. Spre deosebire de pericol, amenințarea indică nu numai posibilitatea potențială, ci și intenția manifestată de una din părți de a acționa împotriva intereselor oponentului, ea reprezintă nivelul cel mai înalt al escaladării relațiilor tensionate dintre subiecți.

Dacă împotriva riscurilor (pericolelor posibile) se iau, de regulă, măsuri de monitorizare a mediului în care ele pot să apară, în momentul în care acestea se transformă în pericole veritabile, dar fără a ne afecta în mod expres, se iau măsuri de protecție. Atunci când pericolul ne vizează nemijlocit, este o amenințare, iar măsurile ce se iau devin de apărare (fig. 1).

Provocările sunt percepute de noi ca procese de activare a factorilor de risc care conduc, în cele din urmă, la generarea riscului (pericolului posibil). *Factorii de risc* reprezintă, în accepțiunea noastră, acele elemente, fenomene, acțiuni, procese care pot genera prin existența sau escaladarea lor pericole posibile (riscuri) ori, direct, pericole și amenințări care ar afecta starea de normalitate (securitatea) a indivizilor, socioorganizărilor, instituțiilor acestora ori a sistemelor tehnice de care depind. În ceea ce privește *vulnerabilitățile*, înțelesul atribuit de noi acestui termen este conform cu cel rezultat din

dicționare: partea slabă, defectuoasă, criticabilă, sensibilă a cuiva: sistem, proces, acțiune etc. și că fiecare decident ține seama de propriile puncte slabe, dar nu le exprimă decât în cadrul colectivului de analiză a riscurilor pe care trebuie să și le asume prin hotărârea pe care o ia.

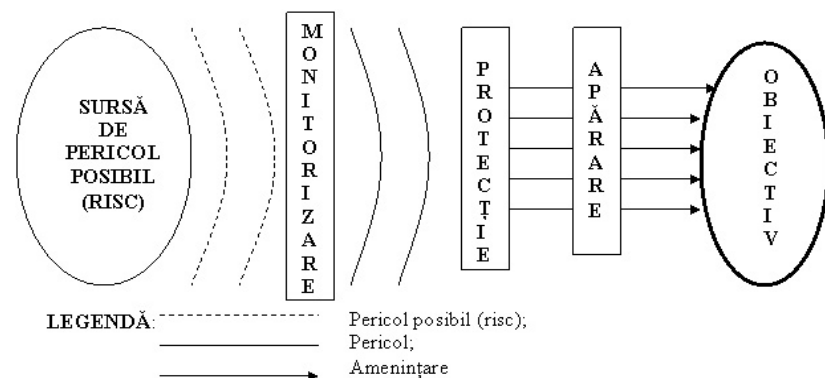


Fig. 1 Corelația risc – monitorizare, pericol – protecție, amenințare - apărare

B. Semnificații

Amenințarea devine validă pentru o țară atunci când un alt stat ori o alianță sau o coaliție, chiar dacă nu este un posibil adversar, dispune sau sunt premise să dispună de rachete balistice în a căror rază de acțiune sunt regiuni din propriul teritoriu. Simplul fapt că un stat este interesat să achiziționeze rachete balistice, să le producă pe plan intern, să le perfecționeze din punct de vedere al creșterii distanței de acțiune, a încărcăturilor pe care le vor purta, constituie un factor de risc care, în final, se poate transforma în amenințare.

Apărarea antirachetă reprezintă, metaforic, acțiunea prin care cineva proiectează, realizează și folosește mijloace împotriva manifestărilor ostile ale unui oponent, ce se pot prezenta direct ca amenințări, dar și sub formele lor premergătoare: riscuri, pericole, provocări și care presupun achiziționarea,

fabricarea de rachete balistice ori de componente ale acestora, în special de tipul celor nucleare, chimice și bacteriologice.

Apărarea antirachetă presupune ca un stat să fie preocupat de a dispune de propriile mijloace de apărare ori de a beneficia de existența celor ce aparțin altor state sau alianțe, dislocate sau nu pe propriul teritoriu național.

1.3. Siguranță

A. Delimitare conceptuală

Siguranța este sentimentul pe care îl are un individ sau o colectivitate, relativ la existența lor, a instituțiilor acestora ori a unor sisteme tehnice de care beneficiază, generat de faptul că le știe protejate de anumite tipuri de pericole.

Într-un mediu de securitate caracterizat în cel mai înalt grad prin antagonism, în care războaiele (conflictele armate) existente, înghețate ori considerate ca posibile pentru susținerea intereselor pe cale militară, elementul comun al tuturor părților implicate este omul.

În ciuda milioanele de volume care au fost consacrate omului, despre el nu se știe nici până astăzi mare lucru, decât că este dominat, încă de la origini, de doi factori esențiali: teama și timpul³.

Teama (angoasa, frica, panica, groaza, teroarea neliniștea etc.) reprezintă una dintre datele esențiale ale ființei umane: teama față de natură, față de un altul diferit de tine, față de viitor etc. Teama este întotdeauna mai mare decât capacitatea de a o înfrunta, de a-i face față. Teama generează incertitudine, care se manifestă atât la nivelul indivizilor, al comunităților, cât și la cel al factorilor de decizie, inclusiv la cei aparținând statului, alianțelor/coalițiilor determinând, astfel, din partea acestora, o contracarare ineficientă, menținându-i în domeniul ipotezelor, al supozițiilor și al ezitărilor.

³ Labrouerie, G., *Des principes de la guerre*, in *Defense Nationale*, France, vol.48, apr., 1992, pp. 9-18.

Incertitudinea marchează acțiunile ambelor părți aflate în conflict și se referă la toate categoriile de persoane: conducătorii civili și militari, luptătorii, dar și populația civilă. Pentru zădărnicierea „voinței celuilalt” și a paralizării acestuia, principiul incertitudinii se manifestă de către ambele părți, printr-o disimulare permanentă, astfel încât adversarul să rămână în incertitudine cu privire la scopul, momentul, locul, forma acțiunii și mijloacele și forța folosită, fără a se putea pregăti pentru contracararea eficientă, rămânând așadar în domeniul ipotezelor, al supozițiilor și al ezitărilor.

Principiul incertitudinii este pus în practică printr-o serie de procedee arhicunoscute și adesea luate drept principii, și anume: păstrarea secretului, șiretenia sub toate aspectele sale, mobilitatea, refuzul de a acționa după doctrine și reguli prestabilite sau limitative, flexibilitatea, diversitatea mijloacelor, spionajul, culegerea și transmiterea informațiilor, cercetarea, diplomațiile paralele, alianțele nefirești, manipularea mijloacelor de informare în masă etc.

Timpul este una dintre componentele de bază ale securității fiecărui individ în parte. În orice ființă vie și gânditoare există un ansamblu de ritmuri fiziologice, biologice și culturale, o succesiune de momente, de termene, de durate, de speranțe etc., care face ca majoritatea oamenilor să fie dispusă la rutină, la refacerea a ceea ce a fost deja făcut sau văzut, atitudine care implică o tendință de imobilism, dificultăți în înfruntarea neprevăzutului, o perioadă destul de lungă de adaptare la schimbările de ritm. Fiecare persoană sau grup uman are propriul său „timp”, de aceea una dintre dificultățile conducerii unui grup, inclusiv a unei națiuni, a unei alianțe/coaliții constă în găsirea unui tempo global care să permită mersul armonios al ansamblului.

În orice tip de relații conflictuale, inclusiv cu caracter armat, fiecare parte va căuta să rupă ritmul diverselor activități ale adversarului, în așa fel încât să-l împiedice pe acesta de a

redeveni stăpân pe sine și să-i întârzie în permanență acțiunile. Principiul pe baza căruia se desfășoară acțiunile respective, din această perspectivă, poate fi definit ca principiul surprinderii și se aplică, și el, printr-un număr de procedee, precum: desfășurarea în cât mai multe domenii și subdomenii (politic, economic, financiar, militar, strategic, operațional, tactic, tehnic etc.), economia de forțe, concentrarea efectelor, instantaneitatea efectelor, concomitență mediatică, libertatea de acțiune, cooperarea, concentrarea forțelor, scimbarea ritmurilor etc., procedee care pot fi rezumate printr-o triplă convergență: în timp, în spațiul ales pentru acțiune și în eforturi.

Toate elementele prezentate trebuie privite prin prisma principiului cauzalității și a principiului spațio-temporalității. Potrivit acestor principii, care permit luarea unor atitudini, a unei posturi intelectuale, a unui mod de a fi, toate procesele și fenomenele parcurg traseul cauză-efect, respectiv, sunt descrise din perspectivă spațială și temporală. Cauzalitatea reprezintă legătura, de regulă atribuită de un observator, ce unește două sau mai multe variabile într-o secvență temporală pentru a genera un anumit eveniment. O analiză de cauzalitate caută să identifice acțiunea premergătoare sau să o transforme într-o variabilă, numită variabilă independentă, care produce sau care contribuie la producerea unei transformări într-o a doua variabilă, numită variabilă dependentă. Investigarea cauzalității are drept scop să explice evenimentele stabilind un model regulat de cauză-efect⁴.

B. Semnificații

În cazul proiectării și funcționării unui scut antirachetă, realizarea siguranței are în vedere mai multe aspecte: cui i se asigură sentimentul de siguranță și față de ce pericole?

⁴ Apud, Jack C. Plano, Robert E. Riggs, Helenan S. Robin, *Dicționar de analiză politică*, Editura ECCE HOMO, București, 1993, p. 26.

Se vizează toate categoriile de persoane: factorii de decizie politico-militari, efectivele forțelor armate, dar și populația civilă. Modul în care aceste categorii de personal sunt afectate de existența unui scut antirachetă diferă. Astfel, factorii de decizie politico-militari sunt responsabili de dispunerea într-o anumită zonă a elementelor componente ale sistemului de apărare antirachetă care, chiar dacă au caracter defensiv, sunt apreciate ca ținte ce vor fi anihilate, cu prioritate, în cazul unui atac cu rachete balistice de către un potențial agresor. Vor ține seama, de asemenea, de faptul că lovirea elementelor menționate se poate realiza și cu aviația ori cu rachetele de croazieră. Aceasta presupune că elementele componente ale scutului antirachetă vor avea propria apărare antiaeriană, ceea ce conduce la complicarea actului de decizie, de la amplasare, manevra de forțe și mijloace, la luarea hotărârii de combatere a țintelor, fie că sunt rachete balistice, fie ținte aeriene convenționale. Populația civilă va fi preocupată, atât de avantajele existenței unui scut antirachetă pe teritoriul național sau în zona în care conviețuiește, cât, mai ales, de costurile ce trebuie să le suporte și, cel mai important, dacă va fi periclitată din punct fizic ori va fi afectat mediul înconjurător.

1.4. Arma nucleară

A. Delimitare conceptuală

Arma nucleară, numită și bombă atomică, este o armă tehnicizată, extrem de distrugătoare, care se bazează pe energia eliberată prin următoarele procese fizice:

- prin fisiune nucleară (realizată inițial în SUA, în 1944, apoi în URSS), fiind considerată bomba atomică de primă generație;

- prin fisiune, urmată de fuziune nucleară (realizată inițial în URSS), fiind considerată bomba nucleară de generația a doua, cunoscută și ca bomba cu hidrogen.

Consecințele imediate, directe ale unei explozii nucleare sunt: șoc mecanic, dislocări mari de teren și crater; șoc de căldură imens și incendii; radioactivitate mortală în zona centrală; otrăvire și contaminare radioactivă a mediului, pe mari suprafețe și de lungă durată. Într-o bombă atomică, o bucătică de uraniu de mărimea unui cubuleț de zahăr are aceeași putere de distrugere ca și un bloc de exploziv convențional de mărimea unei case⁵.

B. Semnificații

Dezvoltarea armelor nucleare a preocupat atât SUA, cât și URSS. După ce, la 15 iulie 1945, în poligonul Los Alamos, a avut loc prima explozie nucleară, la nici o lună de zile, SUA au folosit două bombe atomice, ceea ce a dus la capitularea Japoniei și la încheierea celui de-al doilea război mondial. În același timp, și rușii lucrau la dezvoltarea armelor nucleare, primul test sovietic fiind realizat la 29 august sau 22 septembrie (după alte surse) 1949. Cele cinci puteri victorioase ale celui de-al doilea război mondial și, din 1946, singurii membri permanenți ai Consiliului de Securitate, cu drept de veto, s-au înscris în cursa înarmării nucleare. S-au detașat, din start cele două mari puteri, Statele Unite și Uniunea Sovietică, precum și Marea Britanie (a fost coparticipantă la Proiectul Manhattan, alături de SUA; de fapt, cercetările britanice au început în 1947, iar primul test s-a făcut în 1952, când au detonat prima lor bombă atomică). Ulterior s-a creat clubul select al deținătorilor de arme nucleare, alăturându-li-se Franța (1960) și China (1964). Mai târziu, și alte țări au devenit puteri nucleare: Israel, India, Pakistan, Coreea de Nord, susceptibilă fiind și Iran. Israelul nu a recunoscut că deține arme nucleare, dar nici nu a negat, motiv pentru care toate statele îl consideră „jucător” nuclear, în timp ce Coreea de Nord e în situație opusă: spune că stăpânește tehnologia atomică, dar nimeni nu îi dă prea multă

⁵ http://ro.wikipedia.org/wiki/Bomb%C4%83_atomic%C4%83.

crezare. Mai semnalăm că sunt state care au renunțat la armele/programele nucleare. Africa de Sud a fost prima țară care a renunțat la armele nucleare, în 1993. La fel au făcut statele ex-sovietice Belarus, Kazakhstan și Ucraina, în 1995, predând Rusiei toate armele staționate pe teritoriul lor. Libia a renunțat și ea la programul nuclear, oferind ONU toate desenele tehnice pe care le avea despre construirea de bombe atomice. Algeria a făcut teste nucleare în anii 1980, dar a renunțat la fabricarea de arme și este monitorizată din 1992. În competiție una cu cealaltă, Argentina și Brazilia au făcut mari eforturi să aibă bomba nucleară în anii '70 și '80, dar de atunci nu au mai avansat cercetările. Suedia și Elveția au făcut analize detaliate ale armelor nucleare în anii 1950 și 1960, dar s-au hotărât să nu construiască focoase.

Bombardamentele atomice de la Hiroshima și Nagasaki s-au realizat prin lansarea a două bombe nucleare, produse de Statele Unite ale Americii, folosindu-se de avioane de bombardament B-29. La 6 august 1945, bomba atomică cunoscută ca „Little Boy” a fost lansată deasupra orașului Hiroshima din bombardierul „Enola Gay” cu o eroare de 260 m, iar la 9 august 1945, deasupra orașului Nagasaki se lansa, cu o eroare de 2 km, bomba cunoscută ca „Fat Man”. Din punct de vedere militar s-au desprins, probabil, câteva concluzii care au marcat evoluțiile ulterioare în domeniul folosirii și contracarării acestor mijloace, privind atât încărcăturile nucleare, cât și vectorii care trebuie să le transporte la țintă. Ne referim aici la raza de acțiune a avioanelor de bombardament, ceea ce a impus o pregătire de durată și costisitoare pentru redislocarea aviației de bombardament și pentru asigurarea supremației aeriene. Totodată, s-au avut în vedere, probabil, și alte aspecte, cum ar fi: viteza relativ mică a bombardierelor și posibilitatea de a fi doborâte pe timpul zborului către țintă; efectul psihologic înregistrat asupra personalului implicat nemijlocit în efectuarea atacului.

1.5. Rachete balistice

A. Delimitare conceptuală

Rachetele balistice reprezintă acea categorie de rachete care, odată ce combustibilul destinat propulsării este consumat după lansare, se deplasează inerțial, sub influența forței de gravitație și a rezistenței aerului⁶, inclusiv la limita superioară a atmosferei. O astfel de rachetă poate fi lansată de pe pământ, dintr-un siloz de rachete, de pe platforme mobile, de pe submarine sau nave și chiar dintr-un avion.

Eficacitatea unei rachete balistice este dată de corelația dintre trei factori principali: *raza de acțiune*, *precizia (acuratețea)*, *dimensiunea și tipul de focos*.

Se consideră că *raza de acțiune* este direct proporțională cu viteza atinsă de rachetă atunci când a fost consumată întreaga cantitate de combustibil ce o propulsează. În cele mai multe cazuri, ea depășește viteza avioanelor sau a rachetelor de croazieră. De exemplu, o rachetă balistică cu rază de acțiune de 500 km va avea o viteză inerțială de aproximativ 2,2 km/sec, în timp ce o astfel de rachetă cu rază de 100 de ori mai mare va avea o viteză de aproximativ 5,7 km/sec⁷.

Viteza inerțială a unei rachete balistice este afectată de factori precum energia produsă de combustibilul ce o propulsează, greutatea focosului sau a focoaselor, sistemul de ghidare și capacitatea de a descărca încărcătura moartă reprezentată de acele părți din fuselaj ce au folosit la arderea combustibilului. Astfel, pot fi distinse două categorii principale de rachete balistice: cu o singură treaptă și cu mai multe trepte. Cele cu o singură treaptă, precum V-2 sau Scud, au o singură treaptă

⁶ YOUNGS, Tim & Claire TAYLOR, *Ballistic Missile Defence*, Research paper 03/28, March 2003, International Affairs and Defence Section, House of Commons Library, UK, p. 9.

⁷ Independent Working Group Report, *Missile Defense, the Space Relationship, and the Twenty-First Century*, 2009, varianta electronică <http://www.missilethreat.com>.

(nivel) ce conține atât focosul, cât și combustibilul, și va fi inclusă într-o singură rachetă. Rachetele cu mai multe trepte se pot constitui în mai multe niveluri ce conțin combustibilul consumat, în timp ce partea cu focosul este singura ce va atinge ținta⁸.

În funcție de raza de acțiune, rachetele balistice pot fi clasificate astfel:

- rachete balistice de luptă cu rază scurtă de acțiune (Battlefield Short Range Ballistic Missile - BSRBM), cu raza sub 150 km;

- rachete balistice cu rază scurtă de acțiune (Short Range Ballistic Missile - SRBM), cu raza între 150 km și 1.000 km;

- rachete balistice cu rază medie de acțiune (Medium Range Ballistic Missile - MRBM), cu raza între 1.000 km și 2.750 km;

- rachete balistice cu rază de acțiune intermediară (Intermediate Range Ballistic Missile - IRBM), cu raza între 2.750 km și 5.000 km;

- rachete balistice intercontinentale (Intercontinental Ballistic Missiles - ICBM), cu raza peste 5.000 km, dar numai cu sisteme terestre de lansare;

- rachete balistice cu lansare de pe submarin (Submarine Launched Ballistic Missiles - SLBM), denumite astfel după modalitatea de lansare, nu după raza de acțiune ce, de obicei, depășește 5.000 km.⁹

Rachetele balistice moderne se bazează pe un model german (V-2) folosit încă din timpul celui de-al Doilea Război Mondial împotriva Marii Britanii. La acea vreme, deoarece focosul folosea explozibil convențional (aproximativ o tonă de TNT), capacitatea de distrugere era redusă. Din păcate, în prezent, nivelul ridicat de dezvoltare tehnologică a permis echi-

⁸ Idem.

⁹ Idem.

parea rachetelor balistice cu focoaase nucleare sau alte arme de distrugere în masă, sporind considerabil capacitatea acestora de a provoca dezastre.

Precizia (acuratețea) rachetelor balistice reprezintă un subiect controversat deoarece aceasta depinde în foarte mare măsură de sistemul de dirijare și control. Opinia generală este aceea că sistemele computerizate avansate, în principal americane și rusești, sunt caracterizate de o precizie (acuratețe) relativă, în timp ce majoritatea rachetelor balistice sunt relativ nesigure și, din acest motiv, sunt fie direcționate către ținte mari, precum orașele, fie înarmate cu arme de distrugere în masă¹⁰.

În ceea ce privește *focoasele*, pot fi unice sau multiple și pot purta explozibili convenționali sau arme nucleare, chimice sau biologice. În funcție de aceste variante, pot fi prognozate și distrugerile pe care le pot provoca respectivele rachete balistice.

B. Semnificații

În lume, în perioada 2002-2005, au fost inventariate 32 de țări care posedau rachete balistice a căror rază de acțiune era cuprinsă de la valori sub 150 km. la peste 5.000 km. Multe dintre aceste state, aparținând fostului spațiu ex-sovietic, fostului Tratat de la Varșovia, dar și altele aflate în zonele de interes ale marilor puteri, producătoare de astfel de rachete și care nu au trecut la producerea acestora pe plan intern. De asemenea, în analiza noastră, nu am luat în considerare acele tipuri de rachete, mai vechi, de tipul Scud, a căror durată de funcționare este depășită.

Prezentăm în continuare doar acele state care dețin rachete balistice, conform surselor care se refereau la perioada

¹⁰ Idem.

2002-2005¹¹, dintre care am exclus țările menționate mai sus (Tabelul nr. 1), dintre care, unele dețin arme nucleare, unele sunt cunoscute sau suspectate că dețin arme nucleare ori sunt bănuite că au dezvoltat sau dezvoltă astfel de armament.

Tabelul nr. 1

Nr. crt.	Țară	Sistem	Statut ¹²	Rază de acțiune / încărcătură	Sursă	Putere nucleară
1	China	M-7 (CSS-8)	Op.	150-230 km/ 190 kg	Producție internă	Da
		DF-3A (CSS-2)	Op.	2.800 km/ 2.150 kg	Producție internă/ Rusia	
		DF-4 (CSS-3)	Op.	5.470+ km/ 2.200 kg	Producție internă	
		DF-5 (CSS-4, Mod 1)	Op.	12.000 km/ 3.200 kg	Producție internă	
		DF-5A (CSS-4, Mod 2)	Op.	13.000 km/ 3.200 kg	Producție internă	
		DF-11 (CSS-7)	Op.	300 km/ 500 kg	Producție internă	
		DF-15 (CSS-6)	Op.	600 km/ 500 kg	Producție internă	
		DF-21 (CSS-5, Mod 1)	Op.	2.500 km/ 600 kg	Producție internă	

¹¹ Arms Control Association; Missile Defense Agency; U.S. Department of Defense; Andrew Feickert, *Missile Survey: Ballistic and Cruise Missiles of Selected Foreign Countries*, Congressional Research Service, July 26, 2005; National Air and Space Intelligence Center, *Ballistic and Cruise Missile Threat*, March 2006; Office of the Director of National Intelligence, *Unclassified Report to Congress on the Acquisition of Technology Relating to Weapons of Mass Destruction and Advanced Conventional Munitions, 1 January 2004-31 December 2004*; and Office of the Secretary of Defense, *Military Power of the People's Republic of China 2007*, May 25, 2007.

¹² Nec. – statut necunoscut; Op. – statut operațional; Test. – în faza de testare; Dezv. – în faza de dezvoltare.

		DF-21A (CSS-5, Mod 2)	Op.	1.770+ km/ 2.000 kg	Producție internă	
		DF-31 (CSS-9)	Op.	7.250+ km/ 700 kg	Producție internă	
		DF-31A	Op.	11.270+ km/ 800 kg	Producție internă	
		Julang 1 (SLBM)	Op.	1.700+ km/ 600 kg	Producție internă	
		Julang 2 (SLBM)	Test./ Dezv.	8.000 km/ 700 kg	Producție internă	
2	Coreea de Nord	SS-21 variantă	Test./ Dezv.	100-120 km/? kg	Producție internă/URS S	Da
		Scud-B	Op.	300 km/ 1.000 kg	URSS/Egipt ?	
		Scud-C variantă	Op.	500 km/ 700 kg	Producție internă	
		No-Dong-1	Op.	1.300 km/ 700-1.000 kg	Producție internă	
		No-Dong-2	Test./ Dezv.	1.500 km/ 770 kg	Producție internă	
		Taepo Dong-1	Test./ Dezv.	2.000 km/ 1.000 kg	Producție internă	
		Taepo Dong-2	Test./ Dezv.	3.500-5.500 km/ 1.000 kg	Producție internă	
		SS-N-6 variantă	Dezv.	2.500-4.000? km/ 680 kg	Producție internă	
		3	Coreea de Sud	NHK-1	Op.	
NHK-2	Op.			260-300	Producție	

				km/500 kg	internă/SUA	
		ATACMS Block 1/A	Op.	300 km/560 kg	SUA	
4	Egipt	Project-T (Scud-B)	Op.	450 km/985 kg	Producție internă/ Coreea de Nord	Nu
		Scud-C	Op.	550 km/600 kg	Producție internă/ Coreea de Nord	
5	Franța	M4A/B (SLBM)	Op.	6.000 km/1.200 kg	Producție internă	Da
		M45 (SLBM)	Op.	6.000 km/1.000 kg	Producție internă	
		M51 (SLBM)	Test./Dezv.	8.000 km/1.380 kg	Producție internă	
6	India	Prithvi-1	Op.	150 km/1.000 kg	Producție internă/ URSS	Da
		Prithvi-2	Op.	250 km/500 kg	Producție internă/ URSS	
		Prithvi-3	Dezv.	350 km/500-1.000 kg	Producție internă/ URSS	
		Dhanush	Test./Dezv.	250 km/500 kg	Producție internă	
		Sagarika (SLBM)	Dezv.	250-350 km/500 kg	Producție internă/ Rusia	
		Agni-1	Dezv.	700 km/1.000 kg	Producție internă/ SUA/ Franța	
		Agni-1 variantă	Test./Dezv.	1.000 km/1.000 kg	Producție internă/ SUA/ Franța	
		Agni-2	Op.	2.000 km/1.000 kg	Producție internă	
Agni-3	Test. op./Dezv.	3.000 km/1.000 kg	Producție internă/ Rusia			
		Surya	Dezv.	5.500+	Producție	

				km/2.000 kg	internă	
7	Iran	Mushak-120	Op.	130 km/190 kg	Producție internă	Posibil
		Mushak-160	Op.	160 km/190 kg	Producție internă	
		Fateh-110	Op.	200 km/600 kg	Producție internă/ China	
		Scud-B	Op.	300 km/1.000 kg	Producție internă/ Libia/ Coreea de Nord	
		Scud-C	Op.	550 km/600 kg	Producție internă/ Coreea de Nord	
		Shahab-3	Op.	1.300-2.000? km/750 kg	Producție internă/ Coreea de Nord/ Rusia	
		Shahab-3 variantă/Ghadr	Test./Dezv.	1.800 km/750 kg	Producție internă/ Coreea de Nord/ Rusia	
Shahab-4	Dezv.	2.000+ km/1.000 kg	Producție internă/ Coreea de Nord/ Rusia			
8	Israel	Lance	Op.	130 km/450 kg	SUA	Da
		Jericho-1	Op.	500 km/750-1.000 kg	Producție internă/ Franța	
		Jericho-2	Op.	1.500 km/1.000 kg	Producție internă/ Franța	
		Jericho-3	Op.?	3.000-6.500 km/1.000 kg	Producție internă	
9	Libia	Al Fatah	Test./Dezv.	200 km/500 kg	Producție internă	Nu
10	Marea	D-5 Trident II	Op.	7.400	SUA	Da

	Britanie	(SLBM)		km/2.800 kg		
11	Pakistan	Hatf-1	Op.	80-100 km/500 kg	Producție internă	Da
		Hatf-2	Test./Dezv.	190 km/500 kg	Producție internă/China	
		Hatf-3 (Ghaznavi)	Op.	300 km/500 kg	Producție internă	
		Shaheen-1	Op.	750 km/500 kg	Producție internă/China	
		Shaheen-2	Test./Dezv.	2.500 km/1.000 kg	Producție internă/China	
		Ghauri-1	Op.	1.300 km/700 kg	Producție internă/Coreea de Nord	
		Ghauri-2	Test./Dezv.	2.300 km/700 kg	Producție internă/Coreea de Nord	
		Ghauri-3	Dezv.	3.000 km/? kg	Producție internă/Coreea de Nord	
		12	Rusia	Scud-B (SS-1c Mod 1)	Op.	
Scud-B (SS-1c Mod 2)	Op.			240 km/950 kg	Producție internă	
SS-18	Op.			10.000 km/8.800 kg	Producție internă	
SS-19	Op.			10.000 km/4.350 kg	Producție internă	
SS-21	Op.			120 km/480 kg	Producție internă	
SS-24	Retras			10.000	Producție	

				km/4.050 kg	internă				
		SS-25	Op.	10.500 km/1.000 kg	Producție internă				
		SS-26 (Iskander)	Op.	400 km/480 kg	Producție internă				
		SS-27 (Topol M)	Op.	10.500 km/1.000-1.200 kg	Producție internă				
		SS-N-8 (SLBM)	Op.	8.000 km/1.100 kg	Producție internă				
		SS-N-18 (SLBM)	Op.	6.500-8.000 km/1.650 kg	Producție internă				
		SS-N-23 (SLBM)	Op.	8.000 km/2.800 kg	Producție internă				
		RSM-56 (Bulava-30)	Test./Dezv.	10.000 km/1.000-2.000 kg	Producție internă				
		Iskander-E	Op.	280 km/480 kg	Producție internă				
		13	Siria	SS-21	Op.		120 km/480 kg	URSS	Posibil
				Scud-B	Op.		300 km/1.000 kg	Producție internă/URSS	
Scud-C	Op.			500 km/600-770 kg	Producție internă/Coreea de Nord				
Scud-D	Test./Dezv.			700 km/500kg	Producție internă/Coreea de Nord				
14	SUA	ATACMS Block I	Op.	165 km/560 kg	Producție internă	Da			
		ATACMS Block IA	Op.	300 km/160	Producție internă				

				kg		
		ATACMS Block II	Op.	140 km/270 kg	Producție internă	
		Minuteman III	Op.	9.650-13.000 km/1.150 kg	Producție internă	
		D-5 Trident II (SLBM)	Op.	7.400+ km/2.800 kg	Producție internă	
15	Taiwan	Ching Feng	Op.	130 km/270 kg	Producție internă/Israel	Nu
		Tien Chi	Op.	300 km/500 kg	Producție internă	
16	Turcia	ATACMS (MGM-140)	Op.	165 km/560 kg	SUA	Nu
		Proiect J	Dezv.	150 km/150 kg	Producție internă/China	
17	Vietnam	Scud-B	Op.	300 km/1.000 kg	Producție internă	Nu
18	Yemen	Scud variantă	Op.	300-500 km/600-1.000 kg	Coreea de Nord	Nu

Se observă din tabelul de mai sus că accesul la această tehnologie nu este determinat în mod obligatoriu de nivelul de dezvoltare economică, politică, militară și tehnologică al statelor respective. Existența rachetelor balistice în dotarea armatelor unor state conduce la ideea că posesia unui astfel de armament poate reprezenta un pericol la adresa altor state, ce devine cu atât mai mare cu cât respectivele țări sunt susceptibile sau chiar dovedit posesoare de arme de distrugere în masă, în special nucleare.

1.6. Apărarea antirachetă

Apărarea antirachetă reprezintă acțiunea prin care cineva proiectează, realizează și folosește mijloace împotriva manifestărilor ostile ale unui oponent, ce se pot prezenta direct ca amenințări, dar și sub formele lor premergătoare: riscuri, pericole, provocări și care presupun achiziționarea, fabricarea de rachete balistice ori de componente ale acestora, în special de tipul celor nucleare, chimice și bacteriologice. Apărarea antirachetă, cunoscută mai mult sub denumirea sa metaforică de scut antirachetă, descrie, de fapt, un scut anti-balistic, destinat interceptării rachetelor care au o traiectorie balistică.

Din perspectiva realizării unui scut antirachetă, securitatea se asociază atât statelor și alianțelor statale, cât și populației și structurilor sale instituționale și tehnice care le asigură existența și funcționalitatea, dispuse pe un anumit teritoriu, împotriva oricăror factori care le-ar afecta starea de normalitate. Avem în vedere toate statele, indiferent de mărimea și puterea lor economică sau militară, considerate individual ori ca aparținând de o alianță politico-militară. Totodată, securitatea privește și locuitorii țărilor respective, în totalitate sau pe cei care trăiesc într-o anumită regiune geografică, dar și obiectivele de importanță strategică, politice, economice, militare, de infrastructură etc.

Scutul antirachetă se realizează, în primul rând, împotriva rachetelor balistice, pentru a contracara efectele distructive ale acestora, în zona de impact cu țintele vizate. De asemenea, se va avea în vedere și cazul interceptării și distrugerii rachetelor balistice pe traiectorie, când componente ale acestora ar afecta teritoriile, cu populația și obiectivele aferente, ale altor state aflate între locul de lansare și locul de impact cu ținta preconizată.

Apărarea antirachetă presupune ca un stat să fie preocupat de a dispune de propriile mijloace de apărare ori de a

beneficia de existența celor ce aparțin altor state sau alianțe, dislocate sau nu pe propriul teritoriu național.

B. Semnificații

Preocuparea pentru proiectarea, realizarea, experimentarea și întrebuințarea rachetelor împotriva celor balistice a apărut odată cu apariția celor din urmă. Principiul care a marcat dezvoltarea de astfel de sisteme de apărare a fost că realizarea lor are sens atâta timp cât prețul unei rachete antibalistice este mai mic decât al rachetei intercontinentale pe care trebuie să o distrugă. Statele Unite și Uniunea Sovietică (ulterior Rusia) au dezvoltat programe de interceptare a rachetelor balistice, atât în spațiul atmosferic, cât și în afara acestuia. Au fost interesate să-și dezvolte asemenea sisteme anti-balistice și Israelul, China, India, Taiwan și Japonia. Prin adoptarea Conceptului Strategic la NATO, la Lisabona, cu ocazia Summit-ului din 28-29 noiembrie 2010, lista celor preocupați de realizarea unui asemenea scut este completată de Alianța Nord-Atlantică, implicit de către statele membre.

Statele Unite au mai multe programe¹³:

- **Ground-Based Midcourse Defense GMD.** Acest sistem constă în 30 de rachete-interceptori aflate la Fort Greely din Alaska (26 interceptori terestri) și 4 interceptori la baza aeriană Vandenberg din California. Pentru a permite acestor sisteme să intercepteze cu succes rachetele inamice în partea mediană a traiectoriei lor, SUA folosesc radare pentru atenționare timpurie amplasate în Alaska, California, Groenlanda și Marea Britanie, sisteme radar aflate pe bazele navale (distrugătoare Aegis, crucișătoare Aegis și radare care operează în subbanda X), precum și o sofisticată infrastructură de comandă și control¹⁴;

¹³ <http://www.focusblog.ro/2010/02/scutul-anti-whatever/>.

¹⁴ <http://mihneamaruta.ro/2010/02/07/strategia-anti-racheta-a-pentagonului-ce-trebuie-sa-stim/>.

- **Aegis Ballistic Missile Defense System**, sistem dezvoltat de U.S.Navy și instalat pe nave militare. Este construit în jurul rachetei SM3. Acest sistem este o dezvoltare a sistemului Aegis clasic, iar racheta SM3 este descendenta rachetei antiaeriene SM1. Sistemul va putea fi amplasat în viitor și la sol. Componente ale acestui sistem (lansatoarele de rachete SM3) vor fi instalate și în România;

- **Terminal High-Altitude Area Defense (THAAD)**, sistem operațional, dezvoltat de U.S. Army. THAAD completează un alt sistem defensiv american mai vechi, Patriot, însă, spre deosebire de acesta, poate intercepta rachete balistice la o altitudine mult superioară, fiind singurul interceptor care poate distruge rachete balistice cu raza medie și scurtă de acțiune atât în interiorul, cât și în exteriorul atmosferei terestre. Sistemul de apărare antirachetă include componente capabile să intercepteze rachete balistice în toate fazele zborului, inclusiv în primele momente ale lansării acesteia, în faza în care racheta atinge altitudinea maximă sau chiar în faza în care aceasta pierde din altitudine, îndreptându-se către țintă¹⁵.

- **Boeing YAL-1 Airborne Laser**, adică un laser instalat pe un avion Boeing 747, sistem dezvoltat de U.S. Air Force și aflat în faza experimentală.

- **Programul Patriot PAC-3**, o dezvoltare a clasicei rachete antiaeriene Patriot.

URSS a dezvoltat proiecte de apărare antirachetă din anii '60, instalând un astfel de sistem în jurul Moscovei, în 1971. Potrivit negocierilor dintre cele două superputeri, prin semnarea în 1972, a Tratatului Antibalistic (ABM – Anti Ballistic Missile Treaty), se permitea fiecărei părți, construirea doar a două sisteme de apărare antirachetă, unul în jurul capitalei celor două state și unul care să protejeze o bază de rachete intercontinentale. Printr-un protocol semnat doi ani mai târziu,

¹⁵ http://www.financiarul.com/articol_37353/scutul-antiracheta-din-dobrogea-are-componente-din-programul-razboiul-stelelor.html.

numărul acestora a fost redus de la două la doar unul, URSS păstrându-și sistemul de apărare din jurul Moscovei, pe care l-a îmbunătățit ulterior, fiind operațional și astăzi. Rusia dispune de rachete antibalistice de tip S-300 care, potrivit unor experți ruși, este capabil să intercepteze rachete balistice intercontinentale și care ar fi mai fiabil decât sistemele americane THAAD și Patriot MM-104, proiectate să doboare rachete cu rază scurtă și medie de acțiune, fără a avea focoase, bazându-se pe energia impactului cu ținta. Din aceleași surse aflăm că Bulgaria deține deja mai multe sisteme S-300, nemodernizate. De asemenea, Rusia are și sisteme antirachetă S-400 cu rază lungă de acțiune, din care două divizioane sunt operaționale de la sfârșitul anului 2010, în Orientul Îndepărtat, la granița cu Coreea de Nord. Aceeași experți ruși, referindu-se la scutul antirachetă din sud-estul Europei, au avansat o contraofertă, de instalare de sisteme antirachetă rusești, mai moderne de tip S-400 și S-500, în România și Bulgaria

Israelul a fost prima țară care a reușit dezvoltarea la scară națională a unui sistem antibalistic modern destinat interceptării rachetelor cu rază scurtă de acțiune, prin sistemul Arrow, fiind operațional. Experiența Războiului din Golf a confirmat că rachetele antiaeriene Patriot au fost eficiente împotriva rachetelor Scud, chiar dacă nu au fost proiectate pentru a îndeplini astfel de misiuni.

Japonia, după ce tonul l-au dat SUA, a avut printre prioritățile sale dotarea cu sisteme de apărare antirachetă, cu scopul declarat că vizează doar protejarea teritoriului nipon și că nu va intercepta rachete lansate în direcția Statelor Unite. Declarativ, autoritățile japoneze justificau eforturile prin dorința de a îmbunătăți apărarea țării în fața unor potențiali inamici, precum Coreea de Nord. Din analiza a ceea ce și-au propus să realizeze până în 2010, rezultă că sistemul japonez corespunde unei apărări ce include o gamă largă de misiuni, de la cele de apărare antiaeriană, până la cele de apărare antibalistică, într-o

apărare circulară, dar și pentru obiective punctuale. Japonezii au amplasat pentru prima dată interceptoare la o bază situată la nord de Tokio, ulterior la o altă bază, la est de capitală, urmând ca până în 2010 să instaleze în jur de 30 de lansatoare mobile de tipul Patriot Advanced Capability-3- PAC- capabile să doboare rachete în ultima etapă a zborului, în 10 baze militare din toate regiunile țării. Erau preconizate să se efectueze lucrări care să permită deplasarea și instalarea de echipamente de interceptarea rachetelor și în centrul capitalei, în situații de urgență, pentru a apăra obiective financiare și politice, cu interceptori cu rază relativ scurtă de acțiune, de 20 km.

Capitolul 2

PUTEREA ȘI ECHILIBRUL DE PUTERE ÎN SISTEMUL DE RELAȚII INTERNAȚIONALE

2.1. Puterea și statul

Puterea statelor este cel mai dezbătut subiect în teoria relațiilor internaționale. Fără conceptul de putere, analiza relațiilor dintre actorii statali nu este posibilă deoarece, în orice raport dintre două entități, mai ales la nivel internațional, se face uz de capacitatea acestora de a-și impune voința, în ciuda oricărei rezistențe întâmpinate, indiferent de factorii care determină această capacitate și de tipul de relație stabilită între ei.

Istoria umanității este asemuită, pe bună dreptate, cu istoria luptelor pentru putere, a edificării și decăderii centrelor de putere. Puterea este o constantă a vieții oamenilor fiind asociată atât indivizilor, cât și societății, prin formele ei de organizare, pe toate treptele evoluției sale.

Puterea este un „fenomen social fundamental care consistă în capacitatea de a lua decizii și a asigura îndeplinirea lor prin utilizarea diferitelor mijloace de persuasiune și constrângere; puterea se exprimă într-o relație asimetrică (conducere – supunere și/sau dominare – subordonare) între factorii la nivelul cărora ea se manifestă”¹⁶.

Exercitarea puterii este elementul decisiv al politicii. Există opinia că ideologiile, de orice fel, nu urmăresc decât un singur scop: acela de a ascunde esența adevărată a politicii. Din această cauză, este preferată sinonimia dintre **putere** și **influență**. Se vorbește mai puțin despre putere și ariile pe care se exercită și mai mult despre **zone de influență**, realizate sau spre care tinde cineva.

O primă problemă care se pune este să precizăm: **cui asociem puterea** în analizele pe care le întreprindem? Relațiile

¹⁶ *** *Mica enciclopedie de politologie*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1977, p. 374.

dintre state sunt relații bazate pe putere. În funcție de cât de puternice sunt, statele devin subiect sau obiect pentru politica internațională. Noțiunile curente de superputere, putere mondială sau mare putere marchează ierarhia în domeniul puterii¹⁷. Se observă că aici sunt luate în considerare doar statele care se situează în segmentul superior al înșiruirii tuturor țărilor într-un clasament din punct de vedere al puterii, fără a face trimitere la putere regională, state puternice, mai puțin puternice ori chiar slabe.

Chiar dacă puterea economică și cea tehnologică vor fi acelea care vor domina în viitor lumea sau dacă unii specialiști apreciază că puterea militară va pierde din importanță, puterea, la modul general, va fi un factor determinant în relațiile internaționale.

Atunci când un stat nu mai este capabil să-și realizeze un anumit nivel al propriei puterii va apela la atragerea, direct ori indirect, a altor state sau puteri, mai mari sau mai mici, din afara propriului sistem ori va adera la o sursă de putere externă.

Studiul puterii în sistemul internațional ca dimensiune a anumitor relații de interdependență socială, implică analiza și a altor concepte precum: putere, superputeri și mari puteri, echilibru sau balanță de putere, balanță a amenințărilor etc.

În cele ce urmează vom încerca să clarificăm aceste concepte, dar și să le analizăm validitatea în actualul context internațional.

2.2. Puterea statelor și ierarhizarea lor în sistemul internațional

În demersul nostru, fără a dezvolta conținutul conceptului de stat, vom accepta formularea că statul reprezintă un teritoriu unde un guvern legal, nesupus nici unui alt guvern, pretinde suveranitate și o exercită în fapt, cel puțin în cea mai

¹⁷ Ehlert, W., *Kein Frieden ohne Macht *Nu există pace fără putere armată*, în *Truppenpraxis*, RFG, nr. 5, sept.-oct. 1990, p. 512-515.

mare parte¹⁸. Facem precizarea că definițiile date statului din perspectivă sociologică, cu determinări pe plan intern, național, nu au făcut obiectul analizelor noastre, considerând că această dimensiune este mai puțin relevantă din punct de vedere al derulării relațiilor internaționale, chiar dacă, din anumite motive se fac trimiteri la asemenea situații.

Conceptul de putere a statului este în curs de transformare, de adaptare la noile realități politice ale lumii, de diversificare a modurilor de manifestare, dar esența sa rămâne aceeași:

– „capacitatea unui actor politic de a-și impune voința sa altui actor politic”¹⁹;

– „capacitatea unui actor internațional de a-și folosi resursele tangibile și intangibile în așa fel încât să influențeze rezultatele relațiilor internaționale spre propriul beneficiu”²⁰;

– „capacitatea unei entități de a-și impune voința asupra alteia sau de a rezista presiunii exercitate de altă entitate”²¹.

Puterea este rezultatul unei combinații de capacități și potențiale care derivă din surse interne și externe.

Sursele esențiale de putere sunt:

a) *Naturale* - Derivă din considerentele geografice (disponibilitatea statului pe glob, suprafața, accesul la ocean, lungimea și natura granițelor etc), resursele naturale și populație. În acest domeniu se încearcă compensarea dezavantajelor. Acest domeniu poate deveni obiect al unor politici de luptă armată. Este decisiv în stabilitatea strategiilor politico-militare și în modelarea operațiilor.

¹⁸ Hakan WIBERG, *Probleme de securitate ale națiunilor mici, în NATO: Ce este. Ce va fi* * *Noua Europă și securitatea statelor mici*, R.A. Monitorul Oficial, București, 1996, p. 159.

¹⁹ Max WEBER, *Wirtschaft und Gesellschaft. Grundriss der Verstehen den Soziologie*, Tübingen, 1972, p. 35.

²⁰ JONES, W.S., *The Logic of International Relations*, 1991, p. 241.

²¹ KISINGER, H., *International Politics. A framework for Analysis*, p. 61.

b) *Sociopsihice* – se regăses în entități greu de cuantificat: propria imagine despre sine a unui popor, nivelul de socializare a politicii, sprijinul public, forma de conducere etc.

c) *Sintetice*: derivă din primele două și reflectă abilitatea unui actor de a-și întrebuița resursele pentru afirmarea puterii. Cele mai reprezentative sunt resursele economice, financiare, tehnice, industriale, militare. Resursele militare sunt, la rândul lor, rezultatul unor condiționări multiple care oferă dimensiunea „hard” a puterii. Celelalte constituie dimensiunea „soft” a puterii. Globalizarea a provocat o intensificare a dimensiunilor „soft” ale puterii. Fenomenul este favorizat de capacitatea tot mai redusă a statelor de a gestiona resursele sintetice, care devin tot mai internaționale. Dimensiunea „hard” constituie încă atributul statului, dar recursul la ea, în condițiile globalizării, are efecte extrem de corosive, deoarece presupune consumuri mari pe timp îndelungat pentru atingerea obiectivelor²².

De asemenea, vom avea în vedere că puterea nu se manifestă în mod absolut ca atribut al unui stat, actor sau entitate, ci numai în cadrul unor relații, că ea nu are întotdeauna manifestări evidente, distincte, în cadrul relațiilor dintre actorii internaționali și că nu constituie un atribut politic natural, ci un produs al resurselor materiale, intelectuale și de comportament, care permit modelarea evenimentelor internaționale și a mediului politic internațional.

La nivelul sistemului internațional, puterea statelor comportă mai multe componente ce le definesc și ierarhizează în relație cu alte state. Principalele componente sunt: economică, politică, militară, umană, tehnologico-informațională, culturală²³.

²² Vezi, FRUNZETI, Teodor, *Geostrategie*, Editura Centrului Tehnic-Editorial al Armatei, București, 2009, pp. 36-41.

²³ BĂHNĂREANU, Cristian, *Puterea militară în secolul XXI. Modalități de realizare și manifestare a puterii militare în societatea democratică românească*, Ed. Universității Naționale de Apărare, București, 2005, p. 10.

Relațiile dintre state sunt relații bazate pe putere, în funcție de cât de puternice sunt, statele devin subiecte sau obiecte ale politicii internaționale. Noțiunile curente de super-putere, putere mondială sau mare putere marchează ierarhia în domeniul puterii²⁴. Se observă că aici sunt luate în considerare doar statele care se situează în segmentul superior al înșiririi tuturor țărilor într-un clasament din punct de vedere al puterii, fără a face trimitere la putere regională, state puternice, mai puțin puternice ori chiar slabe.

Criteriile pe baza cărora se realizează diverse ierarhizări ale statelor vizează, mai mult ori mai puțin obiective, cum ar fi: mărimea teritoriului; numărul populației; nivelul resurselor energetice; nivelul produsului intern brut; ritmul creșterii economice; autoritatea deținută în interiorul instituțiilor internaționale de securitate, economico-financiare etc. Alte criterii vizează puterea militară a statelor: deținerea armamentului nuclear; numărul și puterea încărcăturilor nucleare de care dispune; capacitatea mijloacelor proprii de a transporta încărcăturile nucleare și la ce distanță; numărul efectivelor militare; numărul și generația diferitelor categorii de tehnică de luptă și armament; valoarea bugetului militar; procentul din produsul intern brut alocat apărării etc.

Actorii scenei internaționale aplică puterea în relațiile cu ceilalți în două modalități. Pe de o parte, prin utilizarea puterii în mod direct pentru a impune schimbarea comportamentului competitorului (aceasta înseamnă utilizarea în principal a forței militare pentru a impune voința proprie asupra inamicului/competitorului). Pe de altă parte, prin utilizarea indirectă a puterii sau cooptivă, ce folosește atracția culturală și instituțională

²⁴ Ehlert, W., *Kein Frieden ohne Macht *Nu există pace fără putere armată*, în *Truppenpraxis*, RFG, nr. 5, sept.-oct. 1990, pp. 512-515.

a unui actor asupra celorlalți, în scopul schimbării comportamentului acestora din urmă²⁵.

Puterea va fi și în viitor un factor determinant în relațiile internaționale. Lupta pentru influență și supremație nu va dispărea de pe fața pământului, nici sub aspect regional, nici sub aspect global. În contextual actual al mediului de securitate se consideră că puterea economică și cea tehnologică vor fi acelea care vor domina în viitor lumea și că puterea militară, la nivel statal, pierde din importanță.

Exercițiul puterii se manifestă în moduri diferite în relațiile internaționale (politic, economic, militar), dar mai evident se observă în cazul recurgerii la violența armată, unde sunt solicitate atât **forța**, adică modalitatea de a impune sancțiuni sau de a distruge valori, cât și **rezistența**, ceea ce înseamnă capacitate de a rezista exercitării forței. Din perspectiva demersului nostru – apărarea antirachetă – analiza se va concentra pe cel de-al doilea mod de manifestare.

Pe baza acestor considerente vom analiza în cele ce urmează conceptul de echilibru sau balanță de putere.

2.3. *Echilibrul sau balanța de putere*

Balanța de putere reprezintă unul dintre cele mai dezbătute concepte din sfera relațiilor internaționale, fiind legat direct de evoluția sistemului internațional și a mediului de securitate. Prin analiza acestui concept se încearcă găsirea unui răspuns clar la întrebarea referitoare la condițiile în care comportamentul competitiv al statelor conduce la un anumit nivel de echilibru internațional. Balanța de putere este, probabil, cea mai veche formă de gestionare instituționalizată a securității internaționale, acționând încă de la începuturile existenței sistemului de state suverane. Ca logică fundamentală, ea presupune un echilibru relativ între minim două tabere cu interese contrare

²⁵ IONESCU, Mihail E., *După hegemonie*, Editura Scripta, București, 1993, p. 13.

care se descurajează reciproc, în primul rând prin mijloace militare, în urmărirea unor politici de natură a duce la o redistribuire a puterii în sistem. Altfel spus, războiul devine o afacere riscantă pentru orice potențial pol revizionist de putere, cel puțin încă unul de putere comparabilă urmând a se opune, chiar prin forță, în tentativele de schimbare a *statu-quo*-ului.

Teoria pornește de la ideea că sistemul internațional este creat deoarece actorii intră în relații sociale și creează structuri necesare promovării propriilor interese²⁶. Astfel, structura și distribuția beneficiilor vor reflecta interesele dominante din cadrul sistemului, însă, pe măsură ce aceste interese se vor modifica de-a lungul timpului, actorii care vor beneficia de pe urma unei schimbări din sistem, vor căuta să transforme întregul sistem pentru a obține o distribuție cât mai favorabilă a beneficiilor. În consecință, se pare că echilibrul este atins atunci când niciun actor nu va câștiga de pe urma schimbării sistemului. Din păcate, chiar dacă această stare este realizată, ea nu va putea fi menținută din cauza volatilității distribuției puterii și a intereselor statelor. Dacă dezechilibrul nou creat nu va putea fi rezolvat de către puterea/puterile dominantă/ dominante, sistemul se va schimba pentru a reflecta noua distribuție a puterii, adesea prin războiul hegemonic²⁷.

Teoria aceasta a fost supusă unor numeroase dezbateri, astfel că, o analiză succintă a literaturii clasice demonstrează existența unei largi varietăți de abordări. Kenneth Waltz²⁸ argumenta că mecanismul balanței de putere atinge cel mai înalt grad de eficiență în cadrul sistemului bipolar deoarece cele două mari puteri se bazează în primul rând pe eforturile interne

²⁶ GILPIN, Robert, *War and Change in International Politics*, Cambridge University Press, 1981, extras Google Books.

²⁷ Idem.

²⁸ WALTZ, Kenneth, *Theory of International Politics*, Random House, New York, pp. 168-170, apud Shale Horowitz, *Balance of Power: Formal Perfection and Practical Flows*, în „Journal of Peace Research”, Vol. 38, No. 6, Nov. 2001, pp. 704-723.

pentru a se contracara una pe cealaltă. Pe de o parte, sistemele multipolare, formate din trei sau mai multe puteri, trebuie adesea să se bazeze pe alianțe. Aici, sursa cea mai importantă a eșecului în realizarea balanței de putere constă în nesiguranța respectării acordurilor de alianță. Pe de altă parte, Inis Claude Jr.²⁹ afirmă că sistemele cu doar două mari puteri sunt cele mai instabile deoarece, chiar și în cel mai bun caz în care ambele sunt comparabile ca putere, niciuna nu își poate impune detașat voința.

Harrison R. Wagner³⁰ avansează o teorie similară celei a lui Claude, argumentând că sistemele multipolare sunt cele mai stabile, în special atunci când una dintre țări sau o coaliție a două sau mai multe țări intră în posesia a cel puțin jumătate din resursele sistemului, ceea ce face ca o altă țară sau coaliție să emeargă în contrapondere.

Interesantă este și teoria lui Emerson Niuou și Peter Ordeshook³¹ care afirmă că mecanismul balanței de putere favorizează supraviețuirea tuturor marilor puteri, dar nu o protejează pe niciuna dintre ele împotriva pierderii unor resurse limitate în favoarea alteia. Atâta vreme cât, în sistem, sunt mai mult de două țări și niciuna nu deține inițial destulă putere pentru a domina sistemul, această logică poate fi aplicată atât în cazul sistemelor cu două mari puteri, cât și în cazul celor cu mai mulți astfel de actori.

Cei mai mulți autori realiști (Hans Morgenthau, Kenneth Waltz și Robert Gilpin) privesc formarea alianțelor prin distribuția de putere din sistem. Nu sunt însă singurele

²⁹ CLAUDE, Inis L. Jr., *Power and International Relations*, Random House, New York, pp. 42, 54-57, 88-93, apud Shale Horowitz, *op.cit.*, 2001.

³⁰ WAGNER, R. Harrison, *Peace, War and the Balance of Power*, în „American Political Science Review” 88(3): 593-607, p. 603, apud Shale Horowitz, *op. cit.*, 2001.

³¹ NIOU, Emerson M. & Peter C. ORDESHOOK, *A Theory of Balance of Power*, în „Journal of Conflict Resolution” 30(4): 685-715, apud Shale Horowitz, *op. cit.*, 2001.

puncte de vedere: Stephen Walt vorbește despre o „balanță a amenințărilor”³², iar Randall Schweller, de exemplu, despre una a „intereselor”³³. Balanța de putere este explicată prin comportamentul statelor: de balansare și de aliniere (*bandwagoning*). Pe scurt, teoria balanței amenințărilor este o versiune a balanței de putere ce stipulează că modul în care statele constituie alianțe este pe baza pericolelor pe care le percep, pe când în ultima versiune teoretică amintită statele își aleg tabăra pe baza modului în care își identifică interesele, ele urmărind simultan maximizarea puterii și a securității.

Spre deosebire de balanța de putere, cea a amenințărilor și cea a interesului identifică nivelul explicativ al alegerii făcute de către state la nivelul deciziei politice interne (palierul doi, pe scala clasică a lui Waltz) și iau în considerare mai degrabă modul în care puterile minore se raportează la marii jucători. Balanța de putere este, prin esență, practică de puteri comparabile, semnificative pentru (sub)sistemul în care evoluează, comportamente precum cele de aliniere sau de pasare a responsabilității fiind temporare pentru ele. Putem astfel considera perspectivele balanțelor amenințărilor și ale intereselor drept înglobate în sau, eventual, alternative la cele ale distribuției de putere.

Cele mai multe și, mai important, mai influente teorii realiste refuză calitățile explicative ale altor factori decât puterea în formularea relațiilor internaționale. În analiza formării alianțelor, balanța de putere este unul din cei general acceptați. Trebuie remarcat însă că, rămânând în interiorul gândirii realis-

³² WALT, Stephen M., *The Origins of Alliances*, Ithaca, NY; London: Cornell University Press, 1987, apud Radu-Sebastian Ungureanu, „Dinamica instituțiilor securității internaționale în perioada post-Război Rece. Impactul crizelor sud-est europene din anii 1990”, Școala Națională de Studii Politice și Administrative, București, 2007, p. 111.

³³ SCHWELLER, Randall L., *Bandwagoning for Profit: Bringing the Revisionist State Back In*, în „International Security”, 19 (1)/1994, apud Radu-Sebastian Ungureanu, *op. cit.*, 2007, p. 112.

te, mulți cercetători admit diversitatea intereselor statelor sau volatilitatea acestora, compatibilitatea ideologică etc. Exemplar în acest sens este studiul lui Glenn Snyder³⁴. Concentrându-se asupra raporturilor dintre marile puteri europene la sfârșitul secolului al XIX-lea, Snyder observă și faptul că singure realitățile de putere nu pot justifica politicile de alianțe între aceste state. În acest sens, el cercetează mai multe tipuri de interese ale acestor state și posibilitatea de a fi negociate, afilierile dintre societăți pe fundamente etnice sau ideologice ori chiar convingerile și comportamentele liderilor politici. Pe scurt, imaginea oferită de Snyder iese din răspunsurile oferite de simpla contemplare a unei distribuții de putere, oferind însă o perspectivă prin care formarea alianțelor este un proces îndelungat, fără rezultate prestabilite și în care operează nu numai mai multe tipuri de raționalitate, ci și alegeri politice.

Așadar, se observă că, în cadrul conceptului de balanță sau echilibru de putere, cea mai mare importanță este conferită actorilor care reușesc să-și impună interesele pe scena internațională. Totuși, în opinia noastră, o analiză pertinentă a unei astfel de problematice trebuie să ia în considerare și actorii ce sunt direct influențați de aceste raporturi de putere. Din acest motiv, în cele ce urmează, vom studia impactul implementării scutului antirachetă asupra balanței de putere pe trei dimensiuni: cea a actorilor care formulează amenințarea, cea a actorilor care propun soluțiile de contracarare și cea a terților implicați.

³⁴ SNYDER, Glenn H., *Alliance Politics*, Ithaca, NY; London: Cornell University Press, 1997, apud Radu-Sebastian Ungureanu, *op. cit.*, 2007, p. 118.

Capitolul 3 POLARIZAREA PUTERILOR ȘI ECHILIBRAREA ACESTORA

Dacă politica este lupta pentru putere, forțele armate conferă statului respectiv în primul rând capacitatea de a face politică.

Punerea în valoare a propriei puteri prin forța militară presupune ca factorul de decizie politică să-și *proiecteze puterea militară*, adică să stabilească natura, cantitatea și calitatea forțelor și mijloacelor pe care preconizează să le întrebuițeze într-un spațiu și într-un interval de timp determinat. Alegerea forțelor și mijloacelor este influențată de mai mulți factori, dintre care se distanțează valoarea resurselor economice și financiare ce pot fi alocate pentru susținerea efortului militar, în timp de pace, dar și de război.

Armata reprezintă, la nivelul unui stat, o parte componentă a forțelor sale armate, fiind o instituție fundamentală care asigură securitatea națională.

Un element important pentru proiecția puterii militare este reprezentat de natura efectelor ce se urmăresc a fi obținute prin întrebuințarea forțelor și mijloacelor, precum și de impactul realizat asupra percepției opiniei publice de caracterul violent al acțiunilor asupra personalului și bunurilor materiale. Diluarea și evitarea caracterului violent al acțiunilor armate, prin adoptarea strategiilor și tacticilor ce exclud efectele distructive fizice, sunt tot mai agreate de către factorii de decizie politico-militari, dar și de opinia publică.

3.1. *Marile puteri și statele mici*

Dacă trebuie să învățăm ceva din istorie – afirma Henry Kissinger în memoriile sale – acel ceva este că fără echilibru nu există pace³⁵. Este un principiu pe care îl cunosc

³⁵ Apud, EHLERT, W., op. cit., pp. 512-515.

bine politicienii și îl aplică cu sprijinul consilierilor militari. Dacă aceasta nu se realizează în urma unui conflict armat dintre ele, se poate obține doar în urma unui proces de durată ce va cuprinde mai multe etape. Obligatoritatea existenței lor, succedarea ori simultaneitatea, precum și ordinea parcurgerii acestora nu constituie un imperativ. Aceste ar putea fi:

- creșterea potențialelor militare naționale proprii și ale aliaților fermi / luarea de măsuri ce conduc la diminuarea potențialelor militare naționale ale statelor considerate ca posibili advesari;

- atragerea de noi membri în alianța politico-militară al cărui lider este (crearea alianțelor, în cazul absenței acestora) / diminuarea cantitativă și calitativă (destructurarea) alianței adverse;

- modificarea spectrului geopolitic al zonei de interes prin destructurarea statală a țărilor din regiune / refacerea, chiar și parțială și sub alte forme, a structurilor statale anterioare.

3.2. *Securitatea statelor mici și marile puteri*

În termenii aranjamentului de securitate politico-militară (reformulați în mod corespunzător și în cazul aranjamentelor economice), statele mici au de ales între următoarele opțiuni:

- o alianță bilaterală cu o mare putere;
- o alianță a două sau mai multe state mici;
- membru al unei alianțe multilaterale, în jurul uneia sau mai multor mari puteri;

- nealinierea, fie mizând spre neutralitate în cazul oricărui război, fie fără un asemenea angajament generalizat³⁶.

Definirea intereselor de securitate ale statelor mici din Europa de după Războiul Rece este influențată de caracteristicile mediului de securitate specific Europei, în contextul

³⁶ Hakan WIBERG, *op.cit.*, pp.167-168.

căruia pot fi identificate câteva interese generale pe care le împărtășesc toate statele mici, astfel:

- menținerea suveranității teritoriale și cerința de a acționa ca entități independente, suverane;
- instituirea unor garanții de securitate;
- menținerea unei ample adeziuni la normele de neconfruntare și nonviolență;
- prevenirea extinderii conflictului etnico-religios existent;
- prevenirea creșterii sentimentelor separatiste sau iredentiste interne;
- menținerea formelor de cooperare și funcționarea instituțiilor multilaterale politice de securitate și economice și includerea în procesele consultative ale acestor instituții;
- prevenirea, pe cât posibil, a dominării de către o mare putere sau de către o înțelegere a marilor puteri³⁷.

Securitatea statelor mici este de interes să se realizeze atunci când apar unele inegalități între marile puteri. Conform specialiștilor nordici, securitatea statului mic trebuie să se realizeze prin intermediul a șase variabile fundamentale:

- importanța strategică a poziției geografice a statului mic, așa cum este văzută de una sau alta dintre marile puteri;
- gradul de tensiune dintre marile puteri;
- faza ciclului de putere în care se află cea mai apropiată mare putere;
- evoluția istorică a relațiilor dintre statul mic și cea mai apropiată mare putere;
- politica față de statul mic a altor mari puteri rivale;

³⁷ Allen Sens, Securitatea statului mic în Europa: amenințări, temeri, și strategii după Războiul Rece, în NATO: CE ESTE. CE VA FI * NOUA EUROPA ȘI SECURITATEA STATELOR MICI, R.A. Monitorul Oficial, București, 1996, p. 185

- existența unui cadru multilateral de securitate prin cooperare, care să poată fi în măsură să contracareze inegalitatea de putere³⁸.

3.3. Puterile nucleare polarizatoare

Deținerea armei nucleare de către unele state a schimbat relațiile de putere, mai ales după conștientizarea că, prin folosirea reciprocă a acesteia, posibilitatea autodistrugerii omenirii devenea tot mai evidentă. Ea, practic, a împărțit lumea, pentru câteva decenii în două clase de putere: cele două mari superputeri, care dețineau cea mai mare parte a armelor nucleare și ceilalți. Un rezultat este acela că superputerile nucleare au evitat un război direct între ele. Un alt rezultat este acela că discuțiile referitoare la controlul armelor nucleare au devenit un proces continuu. Deceniile de convorbiri despre armele nucleare au avut un succes limitat. Un număr de acorduri au restrâns arsenalele nucleare ale SUA și URSS (ulterior, Federația Rusă), cum ar fi:

- Tratatul de interzicere a testării parțiale sau limitate (Partial or Limited Test Ban Treaty – PTBT/LTBT), semnat în anul 1963 și destinat interzicerii testării în atmosferă, sub apă și în spațiu a armamentului nuclear;
- Tratatul de neproliferare nucleară (Nuclear Non-Proliferation Treaty - NPT), semnat în anul 1968 de către SUA, URSS, Marea Britanie, Franța și China, precum și alte 182 țări. Scopul acestui Tratat este de a interzice posesia, fabricarea sau achiziția de arme nucleare sau alte dispozitive explozive nucleare;
- Tratatul pentru limitarea armamentului strategic I și II (Strategic Arms Limitation Treaty – SALT I și SALT II),

³⁸ dr. Olav F. KNUDSEN, Analizarea securității statului mic: rolul factorilor externi, în NATO: Ce este. Ce va fi * Noua Europă și securitatea statelor mici, R.A. Monitorul Oficial, București, 1996, p.141.

semnate în anii 1972, respectiv 1979 de către cele două superputeri cărora le limita sporirea arsenalului de rachete;

- Acordul pentru prevenirea unui război nuclear (Prevention of Nuclear War Agreement), semnat în anul 1973 și care prevedea ca SUA și URSS să se consulte reciproc în cazul unei confruntări nucleare;

- Tratatul pentru interzicerea testării (Threshold Test Ban Treaty), semnat în anul 1974, ce limita testările nucleare la 150 kilotone;

- Tratatul pentru forțe nucleare cu rază de acțiune intermediară (Intermediate-Range Nuclear Forces Treaty - INF), semnat în 1987, elimină rachetele balistice și de croazieră, nucleare și convenționale cu rază de acțiune intermediară;

- Tratatul pentru eliminarea mutuală a țintelor (Mutual Detargeting Treaty - MDT), semnat în 1994, ce prevede ca rachetele americane și cele rusești să nu mai țintească automat teritoriul celeilalte țări, eliminând preconcepția că cele două națiuni sunt inamice;

- Tratatul pentru limitarea cuprinzătoare a testării (Comprehensive Test Ban Treaty - CTBT), semnat în anul 1996 și destinat interzicerii tuturor testelor nucleare în toate mediile; a fost semnat de 180 de state, dar ratificat doar de 148 (SUA nu l-au ratificat).

În anul 1991, după căderea Cortinei de Fier, potrivit proiectului denumit Protecție Globală Împotriva Loviturilor Limitate (Global Protection against Limited Strikes - GPALS), amenințarea nucleară sovietică a fost înlocuită cu cea a unui atac implicând până la 200 de focoase nucleare. Amploarea sistemului a fost redusă și mai mult în cursul anilor '90, pe măsură ce atenția SUA s-a mutat de la amenințarea din ce în ce

mai slabă a Rusiei către creșterea proliferării tehnologiei balistice printre statele cu potențial de instabilitate din Asia³⁹.

Cele două superputeri au semnat Tratatul START I (Strategic Arms Reduction Talks sau Negocieri asupra reducerii armelor strategice), la 31 iulie 1991, la Moscova, care a intrat în vigoare la 5 decembrie 1994. Acesta înlocuia acordul SALT (Strategic Arms Limitation Talks), semnat în 1972 și 1979 de Statele Unite și URSS, prin care se prevedea limitarea dezvoltării armamentului. Considerat cel mai ambițios efort de dezarmare nucleară din partea celor două superputeri, START I prevedea reducerea de la 9.986 până la 8.556 a numărului ogivelor nucleare americane și de la 10.237 la 6.449 a numărului celor sovietice. Procesul de reducere era prevăzut să dureze șapte ani.

La 3 ianuarie 1993, președintele american, George Bush (tatăl), și cel rus, Boris Elțin, - fosta Uniune Sovietică a dispărut în decembrie 1991 - semnau tratatul START II, care prevedea reducerea cu două treimi a arsenalelor nucleare strategice american și rus. Mai precis, în următorii șapte ani de la intrarea în vigoare a tratatului, numărul total al focoaselor nucleare aparținând fiecăreia dintre cele două țări semnatare trebuia să fie cuprins între 3.800 și 4.250, iar la 31 decembrie 2007 numărul acestora trebuia să fie cuprins între 3.000 și 3.500. Din acest total, numărul rachetelor de la bordul submarinelor nu trebuia să depășească 1.750, la 1 ianuarie 2003, în vreme ce, la această dată, rachetele terestre cu focoase multiple și independente trebuiau să fi dispărut definitiv din uzul forțelor strategice ale celor două țări. Acest tratat nu a intrat vreodată în vigoare, în urma protestelor Rusiei față de bombardamentele NATO asupra Iugoslaviei.

³⁹ YOUNGS, Tim & Claire TAYLOR, *Ballistic Missile Defence*, Research paper 03/28, March 2003, International Affairs and Defence Section, House of Commons Library, UK.

În afară de START, reducerea potențialelor strategice nucleare ale celor două țări este reglementată și prin Tratatul privind reducerea arsenalelor nucleare strategice (SORT sau tratatul de la Moscova), semnat în 2002. Acesta prevede un plafon de 1.700 până la 2.200 focoase nucleare mobilizate și operaționale pentru fiecare dintre cele două state. Dar acest tratat lasă celor două state posibilitatea de a stoca focoasele nefolosite⁴⁰.

La 6 martie 2009, Washingtonul și Moscova se agajau să încheie, până la sfârșitul lui 2009, un alt acord întrucât START I expira la 5 decembrie 2009, fără ca cele două puteri să fi încheiat negocierile. Astfel, prevederile START I au fost temporar prelungite.

La sfârșitul anului 2009, au fost reluate discuțiile pentru START, iar noua variantă a Tratatului a fost semnată de către președintele american și cel rus la 8 aprilie 2010, la Praga. În vigoare 10 ani de la data semnării, noul Tratat prevede ca fiecare parte semnatară să reducă, în următorii șapte ani, numărul rachetelor balistice intercontinentale și lansatoarelor corespunzătoare, al rachetelor balistice cu lansare de pe submarin și al lansatoarelor corespunzătoare, al bombardierelor grele, al focoaselor rachetelor balistice intercontinentale și al armamentului nuclear greu astfel:

- limitarea la 1.550 a numărului de ogive nucleare ale Rusiei și Statelor Unite, cu 74% sub limita prevăzută de START I și cu 30 la sută mai puțin decât limita maximă prevăzută în Tratatul din 2002 de la Moscova;

- limitarea la 800 de lansatoare de pe rachete balistice intercontinentale, lansatoare instalate pe submarine și bombardiere echipate pentru armament nuclear;

- limitarea separată la 700 a rachetelor balistice intercontinentale, a submarinelor și bombardierelor amplasate în teren.

Aceste limitări reduc la mai puțin de jumătate restricțiile prevăzute în START I în privința vehiculelor strategice de ducere la țintă (*strategic nuclear delivery vehicle*)⁴¹. În urma ratificării de către Senatul SUA și Adunării Federale a Rusiei, Tratatul a intrat în vigoare la 26 ianuarie 2011.

Se apreciază că, în prezent, situația deținerii focoaselor nucleare, cantitativ, dar și în ceea ce privește mijloacele strategice capabile să le transporte la țintă și până la ce distanță este conform cu celor prezentate în fig. 2.

Se observă că, pe harta menționată, nu sunt reprezentate zonele de acțiune ale rachetelor balistice aparținând țărilor din clubul select al deținătorilor de arme nucleare: SUA, Federația Rusă, Marea Britanie, Franța și China. Faptul că aceste state dispun și de alți vectori pentru transportul încărcăturilor nucleare la țintă, precum avioane strategice de bombardament ori submarine nucleare, poate să constituie o motivație a neprezentării zonelor respective. În plus, trebuie să se țină seama și de faptul că, în cazul Federației Ruse, Chinei și SUA, mărimea teritoriului propriu permite apelarea la poziții de lansare a rachetelor balistice cu lansatori de la sol. De interes, în analiza noastră, este și prezența celor 180-200 arme nucleare americane existente în Belgia, Germania, Italia, Olanda și Turcia.

⁴⁰ <http://www.mediafax.ro/externe/principalele-prevederi-ale-tratatelor-de-dezarmare-nucleara-start-i-si-start-ii-5780666>.

⁴¹ Comunicat MAE, 24.12.2010.

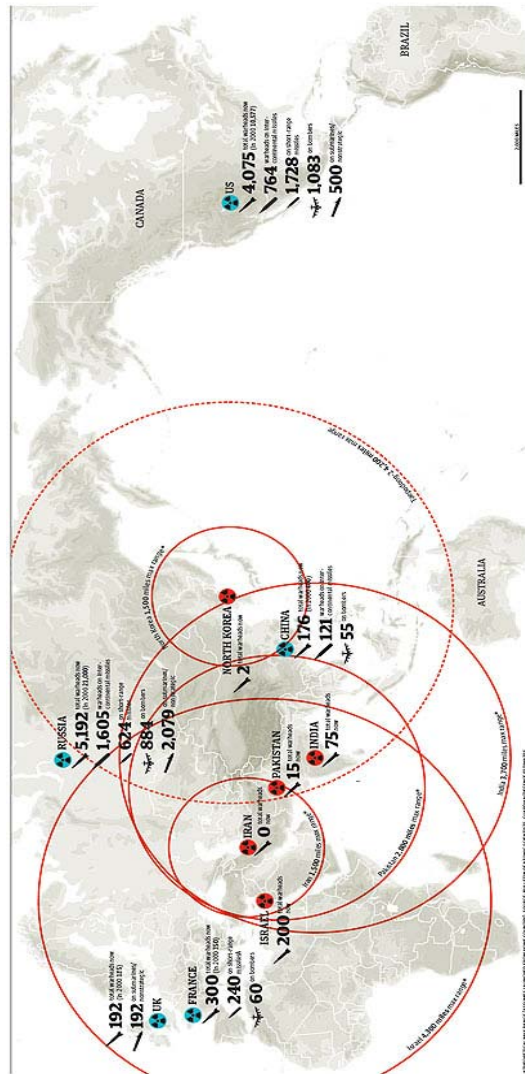


Fig. 2 Situația deținerii focoaselor nucleare și a mijloacelor de transport
 Sursa: <http://militar.infomondo.ro>

Considerând că „cei slabi nu sunt respectați”, Rusia a fost preocupată să refacă „paritatea nucleară” cu SUA apelând la o strategie foarte interesantă: consolidarea capacităților sale nucleare civile incluzând totul, de la exploatarea și îmbogățirea uraniului până la proiectarea și construirea de centrale electrice într-o singură companie, Atomenergoprom. Prin această companie, care se vrea a fi echivalentul în domeniul nuclear al Gazprom, se prevedea construirea a două centrale nucleare în fiecare an în Rusia, începând din 2012, precum și intensificarea eforturilor de a obține mari contracte nucleare peste hotare. Astfel, se sconta pe creșterea puterii nucleare în interiorul țării și pătrunderea decisivă pe piețele internaționale de construire de noi instalații nucleare și oferirea de servicii adiacente, inclusiv de combustibil nuclear, întrucât, alături de Australia și Canada, Rusia deține unele dintre cele mai importante rezerve mondiale de uraniu și, potrivit analiștilor, are avantajul competitiv de a folosi cu 15-20% mai eficient uraniul în ciclul de producție, pentru că dispune de o tehnologie de filtrare mai bună. Acest avantaj tehnic ar putea avea o valoare comercială considerabilă pentru contracte cu state cu mare „foame energetică” precum China, precum și recuperarea materialului fisionabil. Evenimentele de la Fukushima, având cauze naturale, dar interesante sunt și cele de derivă din teoria conspirației, au redus, dacă nu au eliminat obiectivele pe care și le-a propus Rusia prin strategia obținerii monopolului nuclear civil, ca o compensare a celui militar.

Capitolul 4 SCUTUL ANTIRACHETĂ

4.1. Evoluție

Preocuparea pentru proiectarea, realizarea, experimentarea și întrebuințarea rachetelor împotriva celor balistice a apărut odată cu apariția celor din urmă. Principiul care a marcat dezvoltarea de astfel de sisteme de apărare a fost că realizarea lor are sens atâta timp cât prețul unei rachete antibalistice este mai mic decât al rachetei intercontinentale pe care trebuie să o distrugă.

Încă din anii '60 s-a încercat dezvoltarea unei apărări antirachetă eficiente și cuprinzătoare, însă actorii internaționali implicați s-au lovit de diverse obstacole tehnice, precum dimensiunile reduse ale țintelor și numărul mare de rachete. Totuși, în perioada Războiului Rece, în anul 1972, SUA și URSS au reușit lansarea a două tratate de control al armamentelor. Primul stabilea o serie de limitări pentru armamentul ofensiv strategic, precum rachetele balistice intercontinentale, în timp ce cel de-al doilea impunea restricții în dezvoltarea sistemelor de apărare antirachete balistice (Tratatul Antirachete Balistice, cunoscut sub denumirea de Tratatul ABM). Spre sfârșitul anilor '70, relațiile dintre cele două superputeri s-au deteriorat, balanța de putere în lume devenind din nou un subiect de maximă importanță pe agenda relațiilor internaționale. În acest context, în anul 1983, președintele american Ronald Reagan a anunțat un proiect ambițios pentru dezvoltarea unui scut antirachetă cu scopul declarat de a scoate din uz armamentul nuclear, denumit Inițiativa de Apărare Strategică (Strategic Defense Initiative - SDI) sau „Războiul stelelor”. Acest proiect trebuia să cuprindă o varietate de tehnologii noi sau în curs de dezvoltare, inclusiv armament spațial bazat pe laser⁴².

⁴² YOUNGS, Tim & Claire TAYLOR, *op. cit.*, 2003.

Chiar dacă URSS s-a temut că proiectul american va distruge balanța de putere a Războiului Rece și va anula Tratatul ABM, dând SUA un avantaj strategic copleșitor, administrația americană nu a reușit să îl dezvolte în forma inițială din cauza unor dificultăți financiare și tehnice, astfel că amploarea sa a fost redusă gradual. În anul 1991, după căderea Cortinei de Fier, președintele american George Bush a redefinit obiectivele SDI, redenumind-o Protecție Globală Împotriva Loviturilor Limitate (Global Protection against Limited Strikes - GPALS). În acest proiect, amenințarea nucleară sovietică a fost înlocuită cu cea a unui atac implicând până la 200 de focoase nucleare. Amploarea sistemului a fost redusă și mai mult în cursul anilor '90, pe măsură ce atenția SUA s-a mutat de la amenințarea din ce în ce mai slabă a Rusiei către creșterea proliferării tehnologiei balistice printre statele cu potențial de instabilitate din Asia⁴³.

Reacțiile la retragerea SUA din Tratatul ABM (2001) au fost diferite: de la suporterii care afirmă că această atitudine este absolut necesară pentru a putea testa și construi un sistem național limitat de apărare antirachetă care să protejeze America de șantajul nuclear al unor state periculoase, la cei care se temeau că aceasta va marca sfârșitul Tratatului ABM și va conduce la o lume lipsită de orice control legal asupra proliferării armamentului nuclear. În schimb, reacțiile Federației Ruse și a Republicii Populare Chineze au fost mult mai rezervate și au fost declanșate runde de discuții destinate convingerii oficialilor ruși și chinezi de intențiile pașnice ale SUA vis-à-vis cele două țări. În cazul Rusiei, SUA au abordat problema reducerii bilaterale a numărului de focoase nucleare, ceea ce ar permite Federației să reducă masiv cheltuielile destinate rachetelor, dar fără a pierde din puterea sa internațională.

Statele Unite și Uniunea Sovietică (ulterior Rusia) au dezvoltat programe de interceptare a rachetelor balistice, atât în

⁴³ Idem.

spațiul atmosferic, cât și în afara acestuia. Au fost interesate să-și dezvolte asemenea sisteme anti-balistice și Israelul, China, India, Taiwan și Japonia. Statele Unite au mai multe programe, prezentate mai sus:

- Ground-Based Midcourse Defense GMD;
- Aegis Ballistic Missile Defense System;
- Terminal High-Altitude Area Defense (THAAD);
- Boeing YAL-1 Airborne Laser;
- Programul Patriot PAC-3.

URSS a dezvoltat proiecte de apărare antirachetă din anii '60, instalând un astfel de sistem în jurul Moscovei, în 1971. Potrivit negocierilor dintre cele două superputeri, prin semnarea în 1972, a Tratatului Antibalistic (ABM – Anti Ballistic Missile Treaty), se permitea fiecărei părți, construirea doar a două sisteme de apărare antirachetă, unul în jurul capitalei celor două state și unul care să protejeze o bază de rachete intercontinentale. Printr-un protocol semnat doi ani mai târziu, numărul acestora a fost redus de la două la doar unul, URSS păstrându-și sistemul de apărare din jurul Moscovei, pe care l-a îmbunătățit ulterior, fiind operațional și astăzi. Rusia dispune de rachete antibalistice de tip S-300 care, potrivit unor experți ruși, este capabil să intercepteze rachete balistice intercontinentale și care ar fi mai fiabil decât sistemele americane THAAD și Patriot MM-104, proiectate să doboare rachete cu rază scurtă și medie de acțiune, fără a avea focoase, bazându-se pe energia impactului cu ținta. Din aceleași surse aflăm că Bulgaria deține deja mai multe sisteme S-300, nemodernizate. De asemenea, Rusia are și sisteme antirachetă S-400 cu rază lungă de acțiune, din care două divizioane sunt operaționale de la sfârșitul anului 2010, în Orientul Îndepărtat, la granița cu Coreea de Nord. Aceeași experți ruși, referindu-se la scutul antirachetă din sud-estul Europei, au avansat o contraofertă, de instalare de sisteme antirachetă rusești, mai moderne de tip S-400 și S-500, în România și Bulgaria

Israelul a fost prima țară care a reușit dezvoltarea la scară națională a unui sistem antibalistic modern destinat interceptării rachetelor cu rază scurtă de acțiune, prin sistemul Arrow, fiind operațional. Experiența Războiului din Golf a confirmat că rachetele antiaeriene Patriot au fost eficiente împotriva rachetelor Scud, chiar dacă nu au fost proiectate pentru a îndeplini astfel de misiuni.

Japonia, după ce tonul l-au dat SUA, a avut printre prioritățile sale dotarea cu sisteme de apărare antirachetă, cu scopul declarat că vizează doar protejarea teritoriului nipon și că nu va intercepta rachete lansate în direcția Statelor Unite. Declarativ, autoritățile japoneze justificau eforturile prin dorința de a îmbunătăți apărarea țării în fața unor potențiali inamici, precum Coreea de Nord. Din analiza a ceea ce și-au propus să realizeze până în 2010, rezultă că sistemul japonez corespunde unei apărări ce include o gamă largă de misiuni, de la cele de apărare antiaeriană, până la cele de apărare antibalistică, într-o apărare circulară, dar și pentru obiective punctuale. Japonezii au amplasat pentru prima dată interceptoare la o bază situată la nord de Tokio, ulterior la o altă bază, la est de capitală, urmând ca până în 2010 să instaleze în jur de 30 de lansatoare mobile de tipul Patriot Advanced Capability-3 - PAC - capabile să doboare rachete în ultima etapă a zborului, în 10 baze militare din toate regiunile țării. Erau preconizate să se efectueze lucrări care să permită deplasarea și instalarea de echipamente de interceptarea rachetelor și în centrul capitalei, în situații de urgență, pentru a apăra obiective financiare și politice, cu interceptori cu rază relativ scurtă de acțiune, de 20 km.

4.2. Perspective

Prin adoptarea Conceptului Strategic la NATO, la Lisabona, cu ocazia Summit-ului din 28-29 noiembrie 2010, lista celor preocupați de realizarea unui asemenea scut este completată de Alianța Nord-Atlantică, implicit de către statele

membre. În Europa, Administrația SUA este decisă să implementeze, în cadrul NATO, Abordarea Gradual-Adaptivă Europeană (European Phased Adaptive Approach – PAA), făcută publică încă din septembrie 2009.

Potrivit noii Abordări, în Faza 1 (până în 2011), actualele sisteme antirachetă vor fi desfășurate pentru a asigura protecție împotriva rachetelor balistice cu rază scurtă și medie de acțiune. Faza 1 se va axa pe protejarea unor porțiuni din sudul Europei, prin folosirea unor nave maritime dotate cu sisteme antirachetă Aegis și a unor interceptori (Standard Missile-3 Block IA). Această primă fază va include și un radar avanpost, care, prin furnizarea de date timpurii, va întări apărarea Europei și va contribui la capacitatea defensivă a teritoriului american alături de bazele din Alaska și California.

În Faza a 2-a (până în 2015), capacitățile americane vor fi consolidate prin folosirea unui interceptor mai avansat (Standard Missile-3 Block IB) și a unor senzori adiționali. Faza a 2-a va include interceptori tereștri de tip SM-3 în sudul Europei, pe lângă cei aflați pe baze maritime, ceea ce va extinde acoperirea și asupra altor aliați din NATO.

În Faza a 3-a (până în 2018), acoperirea ce vizează amenințarea rachetelor cu rază scurtă și medie va fi îmbunătățită prin amplasarea, în nordul Europei, a unei a doua baze terestre cu interceptori SM-3, precum și prin upgradarea bazelor existente cu interceptori SM-3 Block IIA (aflați în faza de dezvoltare). Aceste evoluții vor duce la protecția tuturor aliaților NATO din Europa.

În Faza a 4-a (până în 2020) va fi pusă în funcțiune o nouă capacitate, împotriva unei potențiale rachete intercontinentale lansate din Orientul Mijlociu. Această Fază va beneficia de încă o upgradare a interceptorului SM-3, denumită Block IIB. Toate cele patru faze vor presupune upgradări ale sistemului de comandă și control al rachetelor.

Capitolul 5 **DETERMINĂRI ALE IMPLEMENTĂRII SCUTULUI** **ANTIRACHETĂ EUROPEAN ASUPRA RELAȚIILOR** **INTERNAȚIONALE**

5.1. Federația Rusă – SUA

Problema scutului antirachetă s-a alăturat altor dezacorduri dintre Rusia și SUA în domeniul politico-militar apărute după destrămarea URSS și modificarea configurației geostrategice. Practic, Rusia și-a declarat opoziția la toate măsurile de natură strategică susținute de SUA în Europa, începând cu lărgirea NATO și terminând cu reglementările privind controlul armamentului convențional.

În momentul în care SUA au declarat că, pentru a neutraliza viitoarele rachete iraniene cu bătaie medie (SUA preconizează că acestea vor apărea în armata iraniană prin 2014), intenționează să instaleze elemente ale apărării antirachetă în Polonia și Cehia, în apropierea granițelor Rusiei, aceasta a considerat intenția drept tentativă de încălcare a unor aranjamente strategice. *„Nu putem ignora faptul că în apropierea granițelor noastre apare un element component al sistemelor strategice ale SUA”*, a declarat ministrul rus de externe, Serghei Lavrov, imediat după primele contacte ale Administrației Bush cu lideri din Cehia și Polonia. Oficiali militari ruși au avut declarații mai dure, invitându-și colegii europeni să se gândească bine *„la ceea ce ar putea pica din cer pe teritoriile statelor lor”* (fostul șef al SMG rus, generalul Baluievski). Reprezentanții administrației americane au declarat tot timpul că scutul *nu este îndreptat împotriva Rusiei*.

A urmat constituirea unui mecanism de consultări între Rusia și SUA, sub forma unei comisii comune formate din miniștrii de externe și ai apărării din cele două țări, pentru a discuta problemele litigioase. În cadrul comisiei s-au avansat diferite propuneri, mai ales de natură tehnică, cu scopul de a se

depăși neîncrederea și a calma îngrijorările părții ruse. În cadrul discuțiilor nu s-a amintit niciodată eventualitatea renunțării la proiect de către Administrația Bush. În august 2008, pe fondul conflictului ruso-georgian, s-au semnat acordurile bilaterale dintre SUA, pe de o parte, Cehia și Polonia pe de alta. Conform acordurilor, în Cehia urma să se instaleze **radarul**, în Polonia **rachetele de interceptare**. Bineînțeles, cele două elemente urmau să fie completate cu reglementările privind statutul forțelor și cu întreaga **infrastructură necesară, inclusiv sisteme proprii de apărare antirachetă**.

La 5 noiembrie 2008, la doar câteva ore de la anunțarea oficială a rezultatelor alegerilor prezidențiale din SUA, președintele rus, Dmitri Medvedev, în primul său mesaj de președinte în fața Camerei Federale a Parlamentului, referindu-se la scutul antirachetă, a reiterat mai vechile aprecieri de „*amenințare la securitatea Rusiei*” și a indicat câteva din măsurile concrete pe care statul rus va fi obligat să le întreprindă, dacă nu se va ajunge la un compromis:

- anularea unor decizii anterioare referitoare la scoaterea din serviciul operativ și desființarea unei divizii de rachete strategice intercontinentale **RS-18 Stilet**;

- desfășurarea unor complexe de rachete „**Iskander**” în regiunea **Kaliningrad**;

- realizarea **neutralizării radioelectronice** a noilor viitoare obiective militare ale SUA, folosind echipamente de înaltă tehnologie ce vor fi instalate pe teritoriul aceleiași regiuni Kaliningrad;

- folosirea potențialului flotei ruse din Marea Baltică.

Dintre toate măsurile anunțate de președintele Medvedev, cea privind rachetele Iskander a generat o oarecare iritare în țările europene, fiind exprimate, cu diferite ocazii, rezerve asupra scutului american și susținerea realizării unui scut european. Acest tip de rachetă nu face parte din categoria celor cu rază medie, interzise în Europa printr-un tratat sovieto-

american încheiat în 1987 (bătaia rachetelor incluse în acel tratat era între 2000-5000 km).

Rachetele Iskander fac parte din clasa celor tactic-operative. Cu alte cuvinte, Rusia dorește să realizeze scopuri strategice folosind mijloace tactice sau operative. Din datele publicate ar reieși că sunt arme de înaltă precizie destinate a distruge obiective punctiforme. Se pare că pot fi folosite și ca vectori pentru încărcături nucleare. Ar exista trei variante de rachete din această familie:

- „Iskander E și M”, cu traiectorie balistică și bătaie de aprox. 280 km;

- „Iskander K”, rachetă cu aripi, cu bătaie de aprox. 500 km.

Fostul comandant al aviației ruse a declarat că împotriva instalațiilor SUA, aviația strategică rusă ar putea folosi racheta X-55, echivalentul rusesc al rachetei americane de croazieră Tomahawk. X-55 are o bătaie de aprox. 4500 km., nu poate fi descoperită chiar din momentul lansării, precum rachetele balistice intercontinentale, dispune de o considerabilă „inteligență” și poate urma formele de relief la înălțimi cuprinse între 20-100 m.

În perioada martie 2009 – ianuarie 2010, Pentagonul a făcut o analiză detaliată a Apărării împotriva Rachetelor Balistice (Ballistic Missile Defense – BMD) și, încă din septembrie 2009, Administrația SUA și-a făcut publică decizia să implementeze în Europa, în cadrul NATO, Abordarea Gradual-Adaptivă Europeană (European Phased Adaptive Approach – PAA).

Conform celor menționate de secretarul american al Apărării, Robert Gates, în prefața la Raportul întocmit și dat publicității la 1 februarie 2010⁴⁴, se arată că: „Protejarea Statelor Unite față de un posibil atac cu rachete balistice este o prioritate esențială a securității naționale. Avem de-a face cu o amenințare crescândă la adresa trupelor, a aliaților și partene-

⁴⁴ Vezi textul Raportului pe: http://www.defense.gov/bmdr/docs/BMDR%20as%20of%2026JAN10%200630_for%20web.pdf.

rilor noștri”. Imediat ce respectiva analiză a devenit oficială, administrația Obama a trecut la fapte.

La doar câteva zile, pe 5 februarie 2010, președintele rus, Dimitrii Medvedev, a anunțat că a aprobat noua „Doctrină militară a Federației Ruse” și „Principiile politicii de stat în domeniul descurajării nucleare până în 2020” din care rezultă că securitatea Rusiei se confruntă, printre altele, și cu următoarele riscuri și amenințări:

- încercările NATO de a se extinde tot mai aproape de frontierele Rusiei;

- desfășurarea contingentelor militare străine pe teritoriile țărilor vecine Rusiei sau ale aliaților săi;

- dezvoltarea și utilizarea unor sisteme de apărare antirachetă, care subminează stabilitatea la nivel global și perturbă echilibrul strategic de putere, militarizarea spațiului și desfășurarea de arme nucleare strategice⁴⁵.

Este cert că toate marile puteri pentru a-și asigura securitatea se bazează pe capacitățile nucleare și utilizarea armelor nucleare. În acest sens, se arată că Rusia își rezervă dreptul de a folosi arme nucleare, ca răspuns la un atac împotriva acesteia sau a aliaților săi, cu arme nucleare sau alte arme de distrugere în masă, sau ca răspuns la o agresiune cu utilizarea de arme convenționale.

În perioada care a urmat, Federația Rusă, prin reprezentanții săi de la cele mai înalte niveluri, a formulat avertismente și chiar amenințări care vizau:

- dezvoltarea potențialului ofensiv al capacităților sale nucleare dacă NATO și SUA nu ajung la o înțelegere cu Moscova pe tema cooperării în ceea ce privește apărarea europeană antirachetă;

- retragerea Rusiei din noul Tratat START, care a intrat în vigoare la începutul acestui an, dacă scutul antirachetă va funcționa fără colaborarea cu Kremlinul;

- Vestul s-ar putea confrunța cu un nou Război Rece, dacă nu răspunde îngrijorărilor emise de Rusia cu privire la proiectul scutului antirachetă din Europa;

- dorința Moscovei să fie membru cu drepturi depline în sistemul de apărare antirachetă din Europa, refuzând ideea unui scut aflat doar sub control occidental, care să acopere o parte a teritoriului rusesc.

Președintele rus a mai cerut garanții juridice din partea SUA că scutul nu va fi îndreptat niciodată împotriva Rusiei, garanții pe care americanii refuză să le dea.

5.2. Superputerile nucleare – celelalte puteri nucleare

Conform Departamentului de Stat al SUA, se estimează că o situație a deținerii armelor nucleare se prezintă astfel:

- **2.500** de focoase nucleare active mai are SUA, din peste 70.000 pe care le-a produs din 1945 încoace;

- **5.830** de rachete operaționale în Rusia, din totalul de 55.000;

- **200** de rachete Trident, în Marea Britanie, din peste 1.200 câte avea Regatul Unit;

- **350** în Franța, care a produs 1260 de arme din 1964 până acum;

- **200** de focoase în China, din cele 600 câte a realizat;

- **80** în India;

- **90** are Pakistan;

- **10** ar avea Coreea de Nord, cel mult;

⁴⁵<http://militar.infomondo.ro/actualitate/rusia-are-o-noua-doctrina-militara.html>.

• **80** are Israel⁴⁶.

În Raportul menționat al Pentagonului privind Apărarea împotriva Rachetelor Balistice (Balistic Missile Defense – BMD) se arată că, astăzi, numai Rusia și China au capacitatea de a lansa un atac de anvergură cu rachete balistice asupra teritoriului american, dar acest lucru este puțin probabil și nu reprezintă un obiectiv pentru Apărarea împotriva Rachetelor Balistice (BMD). Cu Rusia, administrația americană intenționează să ajungă la un statut militar aflat în concordanță cu relația lor de după Războiul Rece. Se observă Franța și Marea Britanie, care dețin focoase nucleare și vectori pentru transportul acestora ce pot acționa viza obiective de pe teritoriul american, nu sunt luate în considerare de către autorii raportului, din motive lesne de înțeles. De același tratament se bucură și Israelul.

Același Raport consideră că Puteri zonale precum Coreea de Nord și Iran continuă să-și dezvolte rachetele cu rază lungă de acțiune, care vor constitui amenințări la adresa SUA. Există o oarecare incertitudine privind momentul și modalitatea în care acest tip de rachete balistice intercontinentale vor fi complet funcționale, dar nu există nici o îndoială referitoare la amenințările zonale. Se mai menționează că Puteri zonale precum Coreea de Nord, în nord-estul Asiei, sau Iranul și Siria, în Orientul Mijlociu, dețin rachete balistice cu rază scurtă, medie și intermediară de acțiune, care reprezintă amenințări la adresa forțelor americane, a aliaților și partenerilor noștri din zone unde SUA au trimis trupe și mențin relații de securitate.

⁴⁶ Surse: Departamentul de Stat al SUA (mai 2010), *Bulletin of Atomic Scientists, Global Security.org*. Cifrele sunt estimative, pentru că numerele exacte sunt strict secrete. În 1985 erau aproximativ 65.000 de arme nucleare active în lume. (Apud, http://www.adevarul.ro/international/in_jurul_lumii/Cine_ne_sperie_cu_arme_nucleare_0_329967250.html#commentsPage-2).

În 4-5 iulie 2006, Coreea de Nord a efectuat șapte lansări de rachete balistice care au fost aduse pe larg la cunoștința publicului. A testat cu succes șase rachete balistice lansate de pe dispozitive mobile, arătând că e capabilă să atingă SUA și forțele aliate din Coreea de Sud și Japonia. Ulterior, în 3-4 iulie 2009, Coreea de Nord și-a testat din nou capacitatea de a amenința SUA, Coreea de Sud și Japonia prin lansarea a șapte rachete balistice. Coreea de Nord a pus la punct o rachetă avansată cu rază scurtă de acțiune, care folosește combustibil solid, și dezvoltă o rachetă cu rază intermediară de acțiune care poate fi lansată de pe un dispozitiv mobil.

Iranul a construit rachete balistice capabile să lovească forțele americane, aliați și parteneri ai SUA din Orientul Mijlociu și din Europa de Est. Totodată, desfășoară un amplu program în acest sens și a fost sprijinit în trecut de structuri din Rusia, China și Coreea de Nord. Agenția de Informații a Pentagonului consideră că Iranul depinde încă de surse externe pentru multe componente și materie primă; de exemplu, racheta cu rază medie de acțiune Shahab-3 este realizată pe baza rachetei nord-coreene No Dong. Iranul continuă să modifice această rachetă pentru a-i spori raza de acțiune și eficiența. În 2004, Iranul a susținut că a testat o versiune superioară a Shahab-3; declarații ulterioare ale unor oficiali iranieni sugerează că raza de acțiune a acestei rachete ar atinge 2.000 de kilometri și că Teheranul este capabil să treacă la producția de serie.

SUA au pornit de la amenințările zonale, din partea unor puteri precum Coreea de Nord, Iranul și Siria, care nu pot fi contracarate, cu eficiență, prin amenințarea cu un atac american puternic, ci printr-o politică de intimidare („deterrence”). Se apreciază că termenul de intimidare este, în limba română, mai cuprinzător, mai profund decât cel de descurajare. În aceste condiții, SUA au considerat că neputând să realizeze o arhitectură globală de apărare antirachetă, mai avantajos este să opteze pentru întărirea arhitecturii intimidării zonale, care să vizeze

potențialii săi adversari și să se bazeze pe relațiile solide de cooperare și de împărțire a sarcinilor între SUA și aliații săi.

5.3. Marile puteri - țările beneficiare

SUA au în vedere, în cadrul abordării zonale a apărării antirachetă, inclusiv din Europa, următoarele principii:

1. SUA vor întări arhitectura intimidării zonale. Aceasta trebuie să se bazeze pe relații solide de cooperare și de împărțire a sarcinilor între SUA și aliații săi.

2. SUA vor urmări o abordare gradual-adaptativă în fiecare zonă, care să se plieze pe amenințările specifice acelei zone, ținând seama de amploarea, scopul și ritmul lor, precum și de capacitățile cele mai potrivite desfășurării de forțe. Acest obiectiv nu necesită o arhitectură globală de apărare anti-rachetă care să-i integreze pe aliați. În loc de așa ceva, SUA vor crea structuri zonale care să beneficieze în comun de facilități militare puternice, croite pe măsura necesităților și oportunităților din fiecare zonă.

3. Pentru că, în următorul deceniu, oferta de sisteme antirachetă din fiecare zonă nu va face față cererii, SUA vor construi dispozitive mobile, care vor putea fi deplasate dintr-o zonă în alta în situații de criză⁴⁷.

În Raportul Pentagonului, la care s-a făcut referire, se precizează că există o amenințare crescândă cu un posibil atac cu rachete balistice și la adresa „aliaților și partenerilor noștri”. Stabilirea acestora prin prisma scutului antirachetă european presupune, în primul rând, nominalizarea țărilor pe al căror teritorii se vor amplasa elemente ale sistemului antirachetă: stații radar de descoperire și de dirijare, interceptori, subsisteme de comunicații și comandă etc.

Implicarea unor state europene în realizarea scutului antirachetă, ca beneficiari ai acestuia, după acceptarea dispozițiilor unor elemente ale sistemului pe teritoriile proprii, se va

⁴⁷ Ballistic Missile Defense Review Report – February 2010, p. 23.

realiza pe măsură ce se parcurg etapele instalării scutului în Europa. Se știe că proiectul din vremea președintelui Bush prevedea amplasarea unui radar în Cehia și a 10 interceptori cu rază lungă de acțiune în Polonia, până în 2013.

Proiectul emis de administrația Obama are în vedere, spre deosebire de cel anterior, apărarea împotriva rachetelor cu rază scurtă și medie de acțiune.

În prima etapă, stabilită inițial până în 2011, se va acționa pentru protejarea unor porțiuni din sudul Europei, prin folosirea unor nave cu sisteme antirachetă Aegis, existente în Marea Mediterană, una dintre ele fiind prezentă și în Marea Neagră cu ocazia unui exercițiu naval americano-ucrainean. Această primă fază va include și un radar „avanpost”, care, prin furnizarea de date timpurii, va întări apărarea Europei⁴⁸. Se apreciază că Bulgaria ar putea găzdui un sistem radar în cadrul scutului antirachetă al NATO, ce va detecta rachetele iraniene care vor viza Europa și SUA. Pentru că planurile inițiale, de a folosi radarele NATO și SUA din Turcia pentru interceptare, nu au înregistrat evoluții satisfăcătoare, iar negocierile au întâmpinat dificultăți se pare că s-a optat pentru soluția Bulgaria. Sistemul radar ar urma să fie instalat până la sfârșitul lui 2014. Dacă NATO și Bulgaria nu vor ajunge la un acord, Alianța mai ia în calcul două opțiuni: Georgia și Ucraina, dar diplomații occidentali sunt de părere că nu sunt variante valabile, având în vedere că ambele țări se învecinează cu Rusia⁴⁹. Elemente ale scutului antiracheta vor fi instalate în mod sigur în România, Statele Unite și România alegând baza aeriană de la Deveselu pentru a le găzdui.

În faza a 2-a (până în 2015), pe lângă interceptorii aflați pe nave, în Marea Mediterană, iar în Marea Neagră, doar dacă se vor găsi soluții de acces pe mare, pentru că regimul intrării și staționării navelor militare este reglementat de Convenția de la

⁴⁸ Ibidem, p. 24.

⁴⁹ Apud, *Ziare.com*, Vineri, 27 Mai 2011, ora 10:21.

Montreux, vor fi amplasați interceptori tereștri în sudul Europei, inclusiv în România, dar și în Europa Centrală (Cehia presupune amplasarea și Polonia). Implicarea României în scutul antiracheta de interceptori terestri (rachete de interceptare SM3 tip Block1B). Sistemul va garanta acoperirea integrală a teritoriului României împotriva eventualelor atacuri cu rachete balistice. Participarea României se referă doar la amplasarea de interceptori tereștri pe uscat, nu și pe nave aflate în Marea Neagră. România nu trebuie să cumpere rachete interceptoare SM3, nici să plătească pentru instalarea sau amenajarea locației. Cheltuielile sunt suportate de către SUA. Interceptorii care vor fi instalați nu au încărcătură explozivă și nu sunt purtători ai unor încărcături periculoase (nucleare, biologice sau chimice). Ei sunt proiectați să distrugă rachetele ostile prin forța impactului (forța cinetică). Pe teritoriul României vor fi instalate 3 baterii, adică 24 de rachete interceptoare.

În faza a 3-a (până în 2018) se vor instala, în nordul Europei (probabil, tot în Polonia) a unei a doua baze terestre cu interceptori.

În faza a 4-a (până în 2020), va fi pusă în funcțiune o nouă capacitate, împotriva unei potențiale rachete intercontinentale lansate din Orientul Mijlociu⁵⁰.

⁵⁰ Apud, <http://mihneamaruta.ro/2010/02/07/strategia-anti-racheta-a-pentagonului-ce-trebuie-sa-stim/>.

Concluzii

1. **Securitatea statelor deținătoare a armei atomice se bazează pe capacitățile lor nucleare.** Dacă, inițial, era vorba de deținerea acestora, ulterior, s-a pus problema cantității încărcăturilor nucleare și echivalentului puterii acestora, dar și a modalităților de transport (vectorilor) către potențialele ținte, rachetele balistice fiind mijlocul cel mai important.

2. **Scutul antirachetă reprezintă, deocamdată, singurul mijloc cu ajutorul căruia cineva se poate apăra împotriva unui atac cu rachete balistice**, de la cele cu rază scurtă de acțiune la cele intercontinentale, purtătoare de încărcături nucleare, chimice sau bacteriologice.

3. **Ne confruntăm cu o inflație de scuturi antirachetă pe mapamond.** La baza acestei escaladări sunt, după opinia noastră, concluziile Raportului întocmit de Pentagon după analiza detaliată a Apărării de Rachete Balistice (Ballistic Missile Defense – BMD) - februarie 2010. Totodată, nu excludem faptul că și Rusia nu a fost preocupată și nu are realizări în domeniul realizării tehnice a unor scuturi antirachetă.

4. **„Competiția”** în domeniul deținerii rachetelor balistice și al protecției împotriva acestora **se desfășoară**, în principal, **între cele două superputeri nucleare: Federația Rusă și Statele Unite ale Americii.** Prevederile Tratatelor START se referă, exclusiv, la cele două superputeri, indiferent de evoluția ciclului lor de putere.

5. **Ne găsim în fața unei noi curse a înarmărilor**, în domeniul de referință. Deținătorii de rachete balistice sunt interesați să-și perfecționeze propriile mijloace (creșterea distanței de acțiune, sporirea numărului de încărcături, a modalităților de inducere în eroare privind obiectivele vizate și încărcăturile reale etc.), concomitent cu producerea mijloacelor de combatere a rachetelor balistice ale potențialilor adversari, capabile să străpungă orice scut antirachetă.

6. **Soluția realizării unei apărări antirachetă**, acceptabile din punct de vedere militar și economic, **are la bază întărirea arhitecturii intimidării zonale și nu printr-o arhitectură globală de apărare antirachetă**. Soluția este promovată de către SUA, pornind de la amenințările zonale, din partea unor puteri precum Coreea de Nord, Iranul și Siria, care nu pot fi contracarate, cu eficiență, prin amenințarea cu un atac american puternic, ci printr-o politică de intimidare („deterrence”).

7. **Se renunță la principiul potrivit căruia realizarea sistemelor antirachetă are sens atâta timp cât prețul unei rachete antibalistice este mai mic decât al unei rachete intercontinentale**. În această balanță a costurilor se includ și cheltuielile prevăzute pentru sistemele radar necesare funcționalității sistemelor antirachetă sau cele pentru mutarea unor mijloace dintr-o locație în alta sau pentru realizarea interconectării între sisteme tehnice relativ compatibile;

8. **Apărarea antirachetă americană vizează, în afara teritoriului SUA, și cele pe care sunt dislocate trupele sale, fie în cadrul alianțelor, fie al parteneriatelor pe care le-a încheiat**. Aici sunt incluse teritoriile statelor membre NATO, ale altor alianțe din care fac parte SUA, dar și ale țărilor cu care Statele Unite au încheiate parteneriate. Condiția este necesară, dar nu și obligatorie pentru că fiecare dintre aceste țări trebuie să accepte dislocarea trupelor americane;

9. **Realizarea scutului antirachetă european presupune costuri foarte mari, iar suportarea acestora va reveni, nu numai inițiatorului acestuia, ci aliaților și partenerilor SUA**. Costurile necesare realizării și menținerii în stare de funcționalitate a sistemelor antirachetă revin, conform unor sarcini stabilite împreună cu aliații, eventual parteneri, atât SUA, cât și alianțelor/partenerilor;

10. **Existența simultană, spațio-temporal, a două sau mai multe sisteme tehnice nu are posibilități reale de com-**

batare în comun a unui atac cu rachete balistice; o eventuală cooperare vizează doar informarea asupra imaginii percepute privind atacul realizat de adversar și, poate, hotărârea luată pentru nimicirea țintelor;

11. **Scuturile antirachetă** în care se analizează posibilitățile de acțiune asupra teritoriului european cu rachete balistice nu includ pe posesorii reali de asemenea mijloace (cele cinci mari puteri nucleare și Israel), dar **iau în calcul Iranul și Siria care încă nu dispun de vreo încărcătură nucleară**;

12. **Soluțiile propuse pentru realizarea scuturilor antirachetă**, luând în seamă și costurile aferente, chiar dacă urmăresc scopuri de intimidare, **vizează mijloace, ale potențialilor adversari, care au caracteristici incompatibile cu combaterea lor, fie nu sunt încă în dotarea acestora**;

13. **Scutul antirachetă european este, ca mărime, al doilea, după cel din nordul SUA; motivarea realizării sale poate fi explicată prin:**

- menținerea/extinderea influenței în această zonă geografică de către o mare putere în detrimentul alteia;

- creșterea importanței strategice a regiunii prin dislocări suplimentare de trupe, cu misiuni deosebite sau de tehnică militară de importanță excepțională;

- protecția unei zone de interes pentru terțe părți, în cazul unor potențiale acțiuni precum exodul și dislocarea propriilor mijloace balistice.

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

I. Literatură de specialitate

1. WIBERG, Hakan, **Probleme de securitate ale națiunilor mici, în NATO: Ce este. Ce va fi * Noua Europă și securitatea statelor mici**, R.A. Monitorul Oficial, București, 1996.
2. LABROUERIE, G., *Des principes de la guerre*, in *Defense Nationale*, France, vol.48, apr., 1992.
3. PLANO, Jack C., RIGGS, Robert E., ROBIN, Helenan S., **Dicționar de analiză politică**, Editura ECCE HOMO, București, 1993.
4. YOUNGS, Tim & Claire TAYLOR, *Ballistic Missile Defence*, Research paper 03/28, March 2003, International Affairs and Defence Section, House of Commons Library, UK.
5. FEICKERT, Andrew, *Missile Survey: Ballistic and Cruise Missiles of Selected Foreign Countries*, Congressional Research Service, July 26, 2005.
6. National Air and Space Intelligence Center, *Ballistic and Cruise Missile Threat*, March 2006.
7. Office of the Director of National Intelligence, *Unclassified Report to Congress on the Acquisition of Technology Relating to Weapons of Mass Destruction and Advanced Conventional Munitions*, 1 January 2004-31 December 2004.
8. Office of the Secretary of Defense, *Military Power of the People's Republic of China 2007*, May 25, 2007.
9. *** **Mica enciclopedie de politologie**, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1977.
10. EHLERT, W., *Kein Frieden ohne Macht *Nu există pace fără putere armată*, în *Truppenpraxis*, RFG, nr. 5, sept.-oct. 1990.
11. WEBER, Max, *Wirtschaft und Gesellschaft. Grundriss der Verstehen den Soziologie*, Tübingen, 1972.
12. JONES, W.S., *The Logic of International Relations*, 1991.

13. KISINGER, H., *International Politics. A frework for Analysis*.
14. FRUNZETI, Teodor, *Geostrategie*, Editura Centrului Tehnic-Editorial al Armatei, București, 2009.
15. BĂHNĂREANU, Cristian, **Puterea militară în secolul XXI. Modalități de realizare și manifestare a puterii militare în societatea democratică românească**, Editura Universității Naționale de Apărare, București, 2005.
16. IONESCU, Mihail E., **După hegemonie**, Editura Scripta, București, 1993.
17. WALTZ, Kenneth, *Theory of International Politics*, Random House, New York, pp. 168-170, apud Shale Horowitz, *Balance of Power: Formal Perfection and Practical Flows*, în „Journal of Peace Research”, Vol. 38, No. 6, Nov. 2001.
18. CLAUDE, Inis L. Jr., *Power and International Relations*, Random House, New York,
19. WAGNER, R. Harrison, *Peace, War and the Balance of Power*, în „American Political Science Review” 88(3): 593-607,
20. NIOU, Emerson M. & Peter C. ORDESHOOK, *A Theory of Balance of Power*, în „Journal of Conflict Resolution” 30(4): 685-715,
21. WALT, Stephen M., *The Origins of Alliances*, Ithaca, NY; London: Cornell University Press, 1987, apud Radu-Sebastian Ungureanu, „Dinamica instituțiilor securității internaționale în perioada post-Război Rece. Impactul crizelor sud-est europene din anii 1990”, Școala Națională de Studii Politice și Administrative, București, 2007.
22. SCHWELLER, Randall L., *Bandwagoning for Profit: Bringing the Revisionist State Back In*, în „International Security”, 19 (1)/1994, apud Radu-Sebastian Ungureanu, *op. cit.*, 2007.
23. SNYDER, Glenn H., *Alliance Politics*, Ithaca, NY; London: Cornell University Press, 1997.

24. SENS, Allen, *Securitatea statului mic în Europa: amenințări, temeri, și strategii după Războiul Rece*, în NATO: Ce este. Ce va fi * Noua Europă și securitatea statelor mici, R.A. Monitorul Oficial, București, 1996.
25. KNUDSEN, Olav F., dr., *Analizarea securității statului mic: rolul factorilor externi*, în NATO: Ce este. Ce va fi * Noua Europă și securitatea statelor mici, R.A. Monitorul Oficial, București, 1996.
26. YOUNGS, Tim & Claire TAYLOR, *Ballistic Missile Defence*, Research paper 03/28, March 2003, International Affairs and Defence Section, House of Commons Library, UK.
27. Ballistic Missile Defense Review Raport – February 2010.

II. Materiale accesate on-line

1. ***, *Dicționarul explicativ al limbii române (DEX'98)*, conform <http://www.webdex.ro/online/dictionar/securitate>
2. <http://ro.wikipedia.org>
3. Independent Working Group Report, *Missile Defense, the Space Relationship, and the Twenty-First Century*, 2009, varianta electronică <http://www.missilethreat.com>.
4. <http://www.focusblog.ro/2010/02/scutul-anti-whatever/>
5. <http://mihneamaruta.ro/2010/02/07/strategia-anti-racheta-a-pentagonului-ce-trebuie-sa-stim/>
6. http://www.financiarul.com/articol_37353/scutul-antiracheta-din-dobrogea-are-componente-din-programul-razboiul-stelilor.html
7. GILPIN, Robert, *War and Change in International Politics*, Cambridge University Press, 1981, extras Google Books.
8. <http://www.mediafax.ro/externe/principalele-prevederi-ale-tratatelor-de-dezarmare-nucleara-start-i-si-start-ii-5780666>
9. http://www.defense.gov/bmdr/docs/BMDR%20as%20of%2026JAN10%200630_for%20web.pdf
10. <http://militar.infomondo.ro/actualitate/rusia-are-o-noua-doctrina-militara.html>

11. Departamentul de Stat al SUA (mai 2010), *Bulletin of Atomic Scientists*, Global Security.org.
12. http://www.adevarul.ro/international/in_jurul_lumii/Cine_ne_sperie_cu_arme_nucleare_0_329967250.html#comments Page-2).
13. Ziare.com, Vineri, 27 Mai 2011, ora 10:21.
14. <http://mihneamaruta.ro/2010/02/07/strategia-anti-racheta-a-pentagonului-ce-trebuie-sa-stim/>

EDITURA UNIVERSITĂȚII NAȚIONALE DE APĂRARE „CAROL I”

Redactor: Cristina BOGZEANU

Tehnoredactor: Mirela ATANASIU

Bun de tipar: 13.09.2011

Hârtie: A4

Format: A5

Coli tipar: 4,625

Coli editură: 2,312

Lucrarea conține 74 pagini

Tipografia Universității Naționale de Apărare „Carol I”

CENTRUL DE STUDII STRATEGICE DE APĂRARE ȘI SECURITATE

Șoseaua Pandurilor, nr. 68-72, sector 5, București

Telefon: (021) 319.56.49, Fax: (021) 319.55.93

E-mail: cssas@unap.ro, Adresă web: <http://cssas.unap.ro>

0162/1202/2011

C. 242/2011